Prijs f 0.50

4e JAARGANG No. 2
FEBRUARI 1950

NEDERLAND POLEN

UIT DE INHOUD:

UITGAVE DER VERENIGING NEDERLAND-POLEN

President Boleslaw Bierut

Foto omslag:
Mazurka, uitgevoerd door Mevr. Puchówna en de Heer Borkowski.

5 Februari

In het begin van deze maand werd in de Poolse republiek de dag herdacht, waarop drie jaar geleden haar president Bolesław Bierut het bewind in handen kreeg. De Poolse bevolking beseft in al haar geledingen welk een stuwkracht er uitgaat van deze krachtige persoonlijkheid. Juist bij de inzet van het zes-jarenplan, nu allen volgaarne het maximum van hun kunnen ter beschikking stellen voor de opbouw van het zo zwaar geteisterde vaderland, voelt men het als een voorrecht, een leidende persoonlijkheid te kunnen volgen, die geen gelegenheid laat voorbijgaan in het licht te stellen, dat ook hij alles ondergeschikt acht aan de verheven taak, welke het Poolse volk zich gesteld heeft, en die natuurlijk alleen uitvoerbaar is, als de vredesgedachte domineren blijft. Ook wij als vereniging Nederland-Polen kunnen volledig begrijpen, welke gevoelens President en volk moeten bezielen als zij het opbouwproces om zo te zeggen dagelijks zien voortschrijden. Waar men in Polen zeer grote waarde hecht aan het medeleven van andere volkeren met Polen's lief en leed kwam het ons voor, dat de President, bij deze gelegenheid er prijs op zou stellen te vernemen, hoe brede kringen in ons land denken over het geweldige vernieuwingsproces, dat zich in de schaduw dier vredesgedachte in Polen afspeelt, waarbij toch het oude waardevolle zijn betekenis behouden blijft. Wij meenden daarom goed te doen de President een gebonden exemplaar van de drie jaargangen van ons tijdschrift toe te sturen, in welk tijdschrift deze belangstelling haar adaequate uitdrukking heeft gevonden.

Grote bijeenkomst van de vrienden van Frankrijk in Polen. Deze vindt plaats onder de leuze „Leve de Pools-Franse vriendschap, Leve de vrede". Deze grote manifestatie werd georganiseerd door de vereniging Polen-Frankrijk in Warszawa

Hier leefde en werkte in de jaren 1912—1914 Wladimir Lenin. Op de 21e Januari 1950, de zesentwintigste herdenkingsdag van zijn dood, werd hier in Poromin (Karpathen) in zijn voormalige woning een museum geopend. De opening geschiedde door de Poolse eerste Minister Cyrankiewicz

MAANDBLAD TER BEVORDERING DER ECONOMISCHE EN CULTURELE BETREKKINGEN

Nederland-Polen

Redacteuren:
S. van Praag
M. Górzyński

Postrek. 518467
Penningm. v. d.
Ver. Nederland-
Polen - Leiden

Redactie-Secretariaat: (Redakcja i Administracja) J. W. Brouwersplein 7 - Telefoon 98875 - Amsterdam

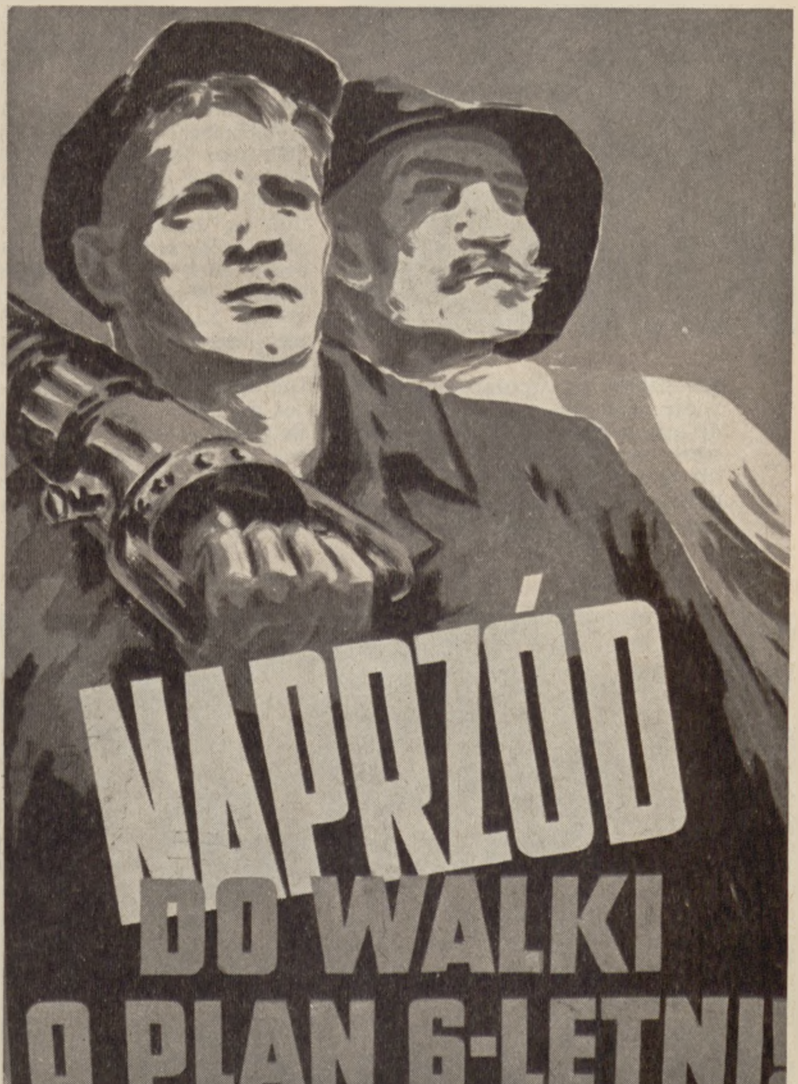
De economische toestand in Polen, voorheen en thans

Het is niet aan twijfel onderhevig, dat de prestaties van een land in de internationale arena afhangen van zijn culturele en economische ontwikkeling, van zijn scheppende krachten alsmede van de mogelijkheid dat deze krachten zich massaal kunnen ontwikkelen. Een land, in den zin des woords die wij in de nieuwe tijd daaraan moeten toekennen, kan zich internationaal niet doen gelden en zijn cultureel peil kan niet verhoogd worden, wanneer zijn materiële toestand niet de elementairste behoeften vermag te bevredigen van het overgrote deel van zijn bevolking. Om dit te bereiken is industrialisering nodig.

De industriële productie van het vooroorlogse Polen bevond zich, blijkens de uitkomsten van de statistieken over dat tijdperk, in een treurige toestand. De industriële productie nam niet alleen niet toe, ze werd steeds geringer. Daarbij moet niet uit het oog verloren worden, dat het Polen van vóór de oorlog een sterke bevolkingsaanwas vertoonde en er dubbel behoefte aan had zijn industrie uit te breiden. Wij kunnen intussen constateren, dat de industriële productie van 1932 vergeleken met die van 1913 op het zelfde gebied, blijkens de gegevens van 1938 van het bureau voor de statistiek, het volgende beeld geeft, dat wel geen verder commentaar behoeft.

1913	kolen 41 millioen ton nafta 1114 duizend ton ertsen 1055 duizend ton
1937	kolen 35 millioen ton nafta 501 duizend ton ertsen 724 duizend ton

Vergeleken bij de industriële productie in andere landen van Europa bleef Polen steeds meer

Voorwaarts in de strijd voor het zesjarenplan.

De schoorstenen roken
Een blik op de kolenmijn „Zabrze Wschod".

ten achter en werd steeds meer verdrongen. De weinig ontwikkelde industrie van Polen gaf slechts werk aan 16% van de bevolking, dit is aan bijna het kleinste percentage bij de Europese volkeren. De werkloosheid groeide onophoudelijk en bedroeg volgens de officiële gegevens ½ millioen geregistreerde werklozen en omvatte in hoofdzaak de industriegebieden, waarbij meer werklozen dan werkenden waren.

In de steden was de helft van de arbeiders werkeloos. De zwakke Poolse industrie was geheel in handen van internationale financiële Kartel en Trust-magnaten, en men kon ternauwernood van een nationale industrie spreken. In 1936 waren er in Polen 216 kartels, die 70% van het Poolse industriele en handelskapitaal onder contrôle hadden. Het aantal in bedrijf zijnde mijnen slonk van 96 in 1928 tot 60 in 1938, de hoogovens van 28 tot 23. Van de mijnbouwindustrie was 98% in handen van buitenlandse eigenaren, ongeveer 88% van de olie-industrie, 84% van de zinkindustrie, 82% van de hoogovenindustrie, meer dan 80% van de gas- en electriciteitswerken, 70% van de chemische industrie, 66% van de electrotechnische industrie, alsmede 60% van de kledingsindustrie.

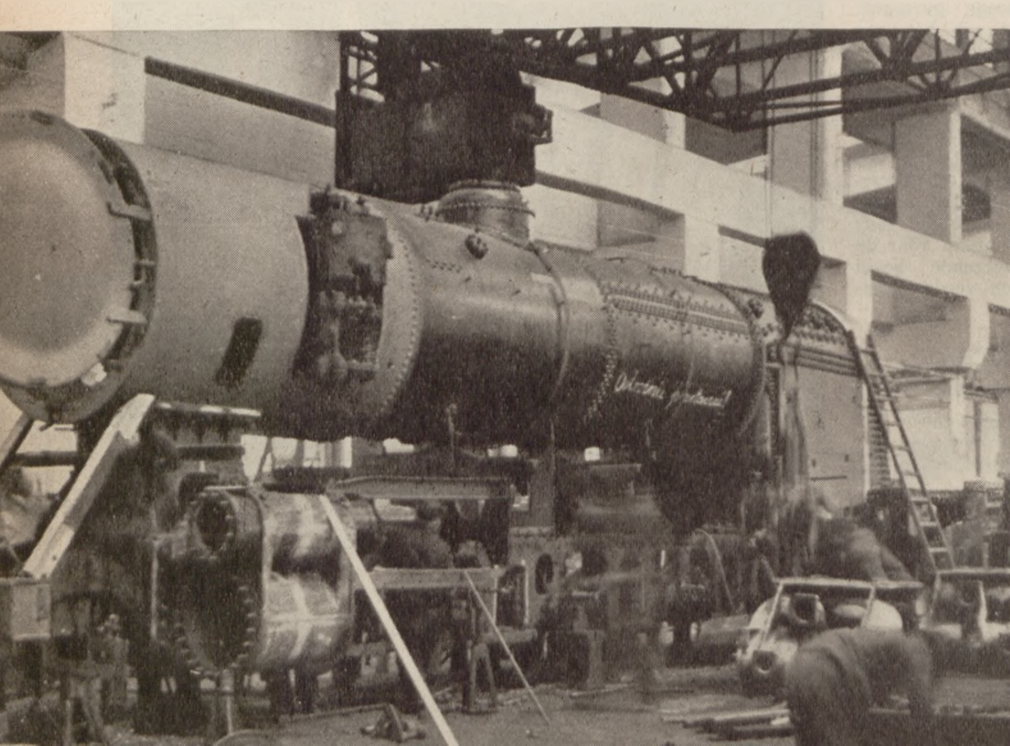
Onder het buitenlandse kapitaal speelde in Polen het Duitse kapitaal de eerste viool. Het geregistreerde aandeel daarvan bedroeg 20% van het buitenlandse kapitaal of wel een vijfde van het gehele kapitaal. Dit geeft nog niet eens een zuiver beeld van de toestand. Bekend is n.l., dat het Duitse kapitaal zich verborg onder de dekmantel van het Franse, Belgische en Zwitserse. Vaak trad ook het Duitse kapitaal op onder het masker van Poolse firma's, en vond zijn oorsprong in een baatzuchtige hulp.

Jaarlijks vloeiden uit Polen naar het buitenland 350—400 millioen zloty's in de vorm van dividenden voor buitenlandse aandeelhouders en ook als renten van het buitenlandse kapitaal. Het vormen van kartels, die de zogenaamde stabilisering van prijzen en de regeling van de afzetmarkten „organiseerden", dreef de prijzen dermate op, dat de consument niet in staat was de goederen af te nemen. Hierbij kwam nog, dat men niet gedoogde, dat sommige takken van industrie zich in Polen vestigden, laat staan ontwikkelden.

Nog treuriger zag het er in de Poolse dorpen uit. Ongeveer 330.000 Poolse families bezaten ieder 0,5 hectaren land, 750.000 families tot 2 hectaren, ongeveer 1 millioen had 2—5 hectaren. Alles bij elkaar bezaten 2.100.000 gezinnen slechts 14% van het bouwland in Polen.

Vijf millioen bezat in het geheel geen grond. Op het land leefden 7—8 millioen mensen, die in staat waren te werken en „overtollig" waren. Het Poolse dorp kon hun geen werk geven. Daartegenover stond, dat 45% van het totale bouwland geconcentreerd was bij 19000 grootgrondbezitters.

Wel had de regering een verkavelingsplan, maar dit werd nimmer verwezenlijkt. Het gehele Poolse landbouwbedrijf was, vergeleken bij het overige Europa, minstens 80 à 100 jaar ten achter. De industrie, die in kartels geconcentreerd was, deed, zoals reeds is geconstateerd, de prijzen voor landbouwmachines zo enorm stijgen, dat de landbouwers ze bijna

Bouw van nieuwe locomotieven, type 47. Snelheid 110 km per uur. Constructie in de Poolse lomomotievenfabriek te Chrzanowo.

niet konden aanschaffen.
Zeer sprekend geeft de onderstaande tabel dit aan, waarbij in Kilogram-rogge is aangegeven, wat een boer moest betalen voor:

	1927/28	1937/38
een ploeg	100	114
10 kg zout	8	16
10 l petroleum	13	18
10 kg zeep	52	69
100 kg superfosfaat	31	46

Geen wonder is het dan ook, dat 5 millioen boeren slechts een derde aan industrieproducten kochten, van wat 5 millioen technische boeren in staat waren aan te schaffen, nog andere landen buiten beschouwing gelaten, waar de industrie tot een hogere trap van ontwikkeling was gekomen en waar andere progressievere normen heersten.
Het inkomen van de Poolse boeren was het laagste van geheel Europa, en dit bood, omgerekend in zloty's van vóór de oorlog per afzonderlijke persoon, het volgende beeld:

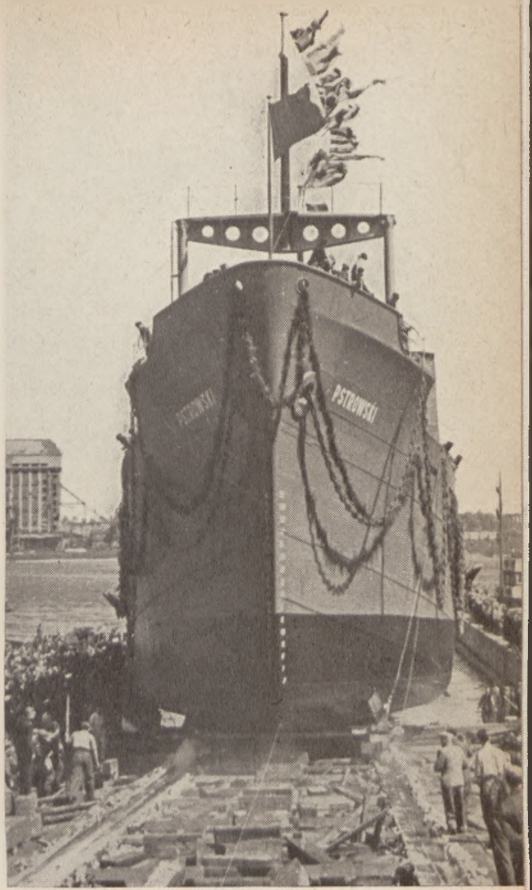
Frankrijk	1830	Duitsland	1760
Engeland	1770	Polen	610

De toestand in het vooroorlogse Polen kan niet duidelijker gekenschetst worden.
Het is dus alleszins begrijpelijk, dat het Poolse volk, bevrijd van de gesel van zijn overleefde economische structuur en van de dragers daarvan, bevrijd van het leegplunderen door buitenlandse profiteurs en van politieke bemoeienis met zijn oereigene belangen, wonderen verricht bij het wederopbouwen en door zijn stuwkracht aan de wereld zijn verborgen krachten openbaart.
Ondanks de onbegrensde verwoesting van het land door de oorlog en het aanvaarden van de bedroevende nalatenschap van zijn voormalige overheerser, pakte het land hard aan en het deed dit op een nieuwe wijze.
Een dikke streep werd er gezet onder de oude rekening. Planmatig wordt het nieuwe Polen ontwikkeld. In het jaar 1946 begon men het driejarenplan uit te voeren. In 1949 was veel meer tot stand gebracht, dan het plan geprojecteerd had. Het zeer veel omvattende zesjarenplan heeft reeds een begin van zijn uitvoering gevonden. Doch laten we eerst stilstaan bij wat het driejarenplan het Poolse volk gebracht heeft en laten wij zien hoe het volk er mee worstelde.

Verandering in de structuur van de bevolking.

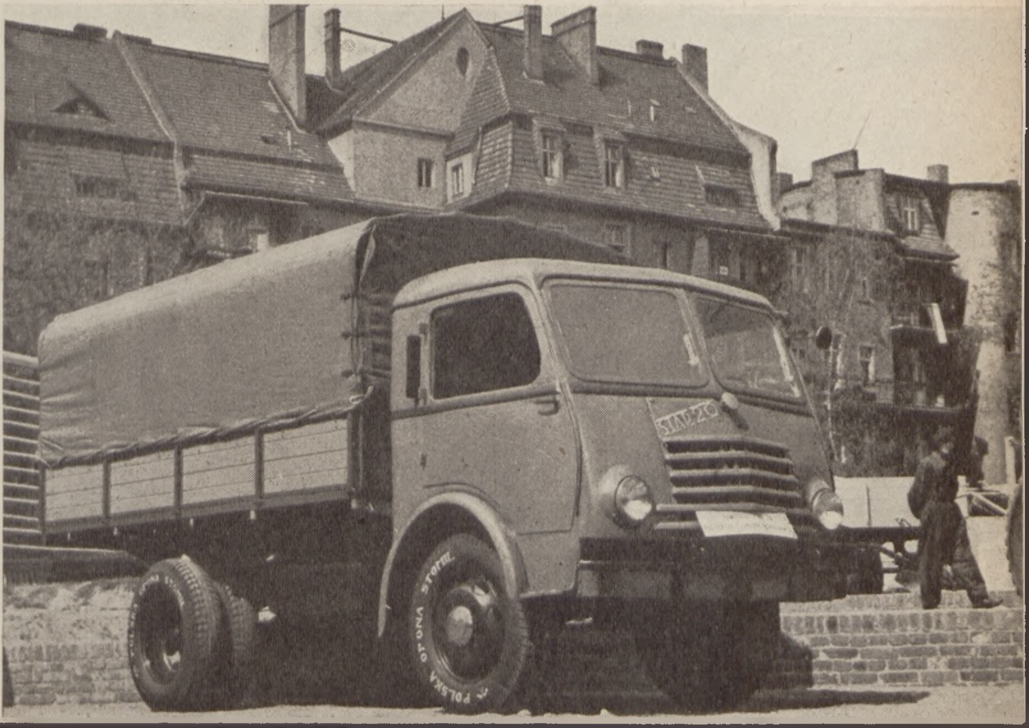
Door de groei van de industrie gedurende de uitvoering van het driejarenplan is de structuur van de bevolking radicaal gewijzigd. Er heeft n.l. een verandering plaats gegrepen, die van fundamentele betekenis is. De onderstaande statistische gegevens geven dit duidelijk aan.

	1938	1949
Werkzaam in het landbouwbedrijf	64,5	51,6
In loondienst buiten het landbouwbedrijf	18,2	35,9
Rentetrekkers en gepensioneerden	2,2	2,9
Ambacht en nijverheid in de steden en vrije beroepen	13,0	9,3
Werklozen	2,1	0

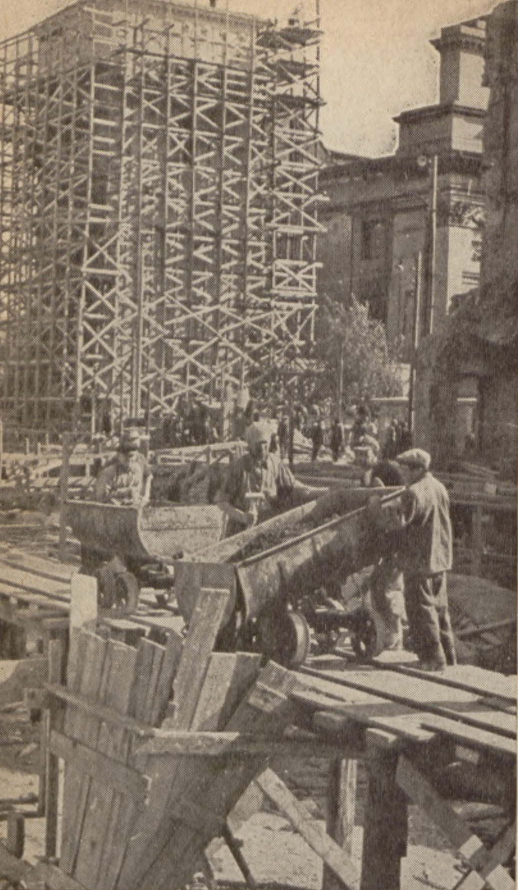

De tewaterlating van een der op Poolse werven gebouwde kolentransportschepen „Pstrowski".

Wat de statistiek van de werklozen betreft, dient vermeld te wor-

Poolse vrachtauto „Star 20" uit de autofabriek te Strachow.

Aan de wederopbouw.

den dat het percentage vóór 1938 niet op zuivere gegevens berustte, terwijl de werkloosheid in 1949 niet slechts nihil is, maar ook het percentage incidentele werklozen minder dan een procent bedraagt en steeds slinkt.

Een dergerlijk snel tempo bij de ontwikkeling van de industrialisatie en bij de wijzigingen der groeperingen van een volk, treft men, behalve in Polen alleen maar in de Sowjet Unie aan.

Stijging van de landbouwproductie.

In 1946 bedroeg de waarde van de geproduceerde goederen in het landbouwbedrijf 4,6 milliard voor oorlogse Zloty en 7,8 milliard in 1947. Er is dus een stijging van 68% (plantaardige producten 62% en dierlijke producten 81%). De productiewaarde van de landbouw bedraagt thans, omgerekend per inwoner 112% vergeleken bij vóór de oorlog (115% plantaardige- en 105% dierlijke productie).

Stijging van de levensstandaard.

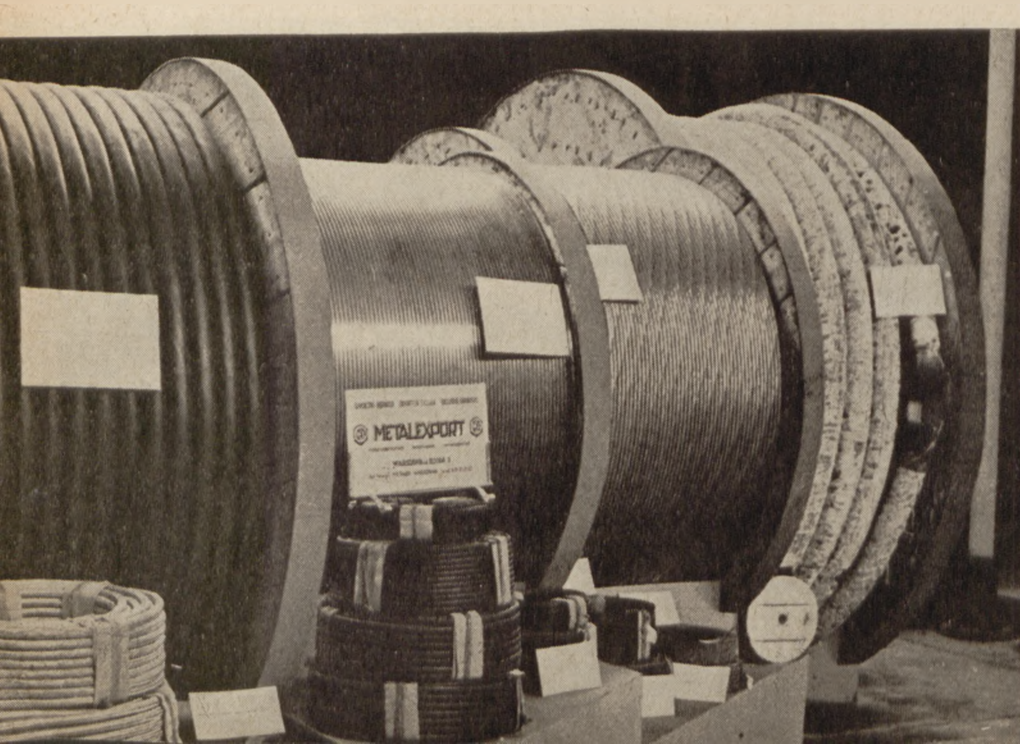
Het driejarenplan had ten doel de levensstandaard van de bevolking aanmerkelijk op te voeren en het niveau van vóór de oorlog te overschrijden. Deze taak werd op de volgende wijze ten uitvoer gebracht.
In 1946 was de levensstandaard nog zeer laag, doch dank zij de uitvoering van het driejarenplan is deze aanmerkelijk gestegen. De stijging van het gemiddeld gebruik per inwoner moge met enige cijfers aanschouwelijk gemaakt worden: tarwegebruik in de stad 231%, rogge 163%, melk 130%, varkensvlees en vet 131%, suiker 191%, katoenen stoffen 125%. Hieruit blijkt, dat in de voeding en de kleding een verbetering is ingetreden, vergeleken bij de toestand in de periode, voorafgaande aan de uitvoering van het driejarenplan. Tevens valt te constateren dat het verbruik van vele artikelen vergeleken bij de periode, welke aan de oorlog voorafging, ook belangrijk is toegenomen, b.v. eieren 50%, vlees 19%, suiker 64%, wollen stoffen 55%, tarwe in de stad en op het land 19% meer.

Stijging van de materiële welstand van de bevolking.

Deze is tot uitdrukking gekomen in de stijging van de netto lonen. Het gemiddelde loon (behalve in de landbouw) bedroeg in Juni 1949: 206,8% van het netto loon in 1946.
Verdubbeling van de lonen! Ziedaar het resultaat van de uitvoering van het driejarenplan. Het gemiddelde loon van de ambachtsman (behalve in het landbouwbedrijf) was in Juni 1949 26,8% hoger dan in 1938.

Stijging van de investeringen tijdens de uitvoering van het driejarenplan.

De Poolse republiek is in de afgelopen vijf jaren op grote schaal overgegaan tot investeringen, hetgeen slechts mogelijk was onder de nieuwe omstandigheden.
Alleen hierdoor was het mogelijk in een zó kort tijdsbestek de wederopbouw uit te voeren.
In de eerste maanden van de wederopbouw hadden de investeringen het karakter van noodmaat-

De Poolse electro-industrie produceert voor de export.

regelen, die verband hielden met het op gang brengen van de economische huishouding en het herstel van de vernielde objecten. Maar reeds in 1946 begon een coördinering in de investeringspolitiek in het kader van het negenmaandenplan (1 April—31 December). Dit plan hield in, investering tot een bedrag van 40,4 milliard Zloty, terwijl over het eerste kwartaal van 1946 reeds voor een bedrag van 9 milliard Zloty geïnvesteerd was.

De investeringen van het negenmaanden-plan beoogden vooral het herstel van de sleutelposities, zoals spoorwegen, havens, telegraaf- en telefoonbedrijf (in totaal 39% van de geïnvesteerde bedragen) alsmede van takken van industrie, zoals de kolenindustrie e.d. (in totaal 29% van de bestede bedragen). De bedoeling was dat de productie zich zo snel mogelijk zou ontwikkelen. Het driejarenplan zette dit op grote schaal voort, en het was in hoofdzaak gericht op de ontwikkeling van de kolenindustrie, de electrische industrie, hoogoven-industrie, metaalverwerkingsindustrie en de chemische industrie.

In de loop van de uitvoering van het driejarenplan werden de investeringen nog meer uitgebreid en verintensieveerd. In de jaren 1946, 1947 en 1948 nam bij de banken het investeringskapitaal de voornaamste plaats in.

Tot slot moge geconstateerd worden, dat de krachtsinspanning van de Poolse industrie enorme resultaten heeft gehad. Duidelijk blijkt dit uit de onderstaande tabel.

Het landbouwbedrijf wordt gemoderniseerd. In Starozrebie bij Plock, werd het voormalige landgoed van de familie Stadnicki verdeeld onder degenen die geen land hadden en onder de kleine boeren. De Poolse boerenorganisatie „Eigen hulp" leverde de tractoren. De boeren kunnen er al uitnemend mee werken. →

	% der uitv. van het 3 jaren plan in het 3e kw.
Steenkolen	98
Cokes	107
Stikstofmest	129
Superphosphat.Min.	110
Kleurstoffen	134
Tractoren	129
Gloeilampen	185
Portlandcement	116
Gebrande kalk	104
Servies- en electrotechnisch porselein	129
Katoenen stoffen	111
Wollen stoffen	106
Linnen stoffen en werkkleding	123
Zijden stoffen	120
Machinaal gebreide artikelen	137
Kunstzijde	128
Papier	108
Zoolleder	112
Lederen schoenen	126
Diverse zeep	156

Het lijkt ons voor de Nederlandse zakenwereld en voor de Nederlandse industrie van veel belang om op de hoogte te blijven van de stand van zaken in Polen en daarvan partij te trekken. Want er openen zich niet alleen nieuwe perspectieven voor de Polen zelf maar ook voor de handelspartners van Polen.

(De gegevens zijn ontleend aan officiële Poolse statistieken van voor de oorlog en van de allerlaatste tijd. g-

De oude strohutten maken plaats voor moderne modelhuizen.

Mijnwerkerskinderen trekken de bergen in.

Enige vraagstukken der Kolenindustrie

in het kader van het zesjarenplan

Het was noodzakelijk, wilde men de vooroorlogse productie belangrijk overtreffen om het driejarenplan te verwezenlijken, waarmee men voorzag in de wederopbouw van de mijnen en het ingebruiknemen daarvan. Dat was voor Polen een moeilijke en tegelijkertijd moedige opgaaf.
Maar een nog moeilijker en nog moediger opgaaf is de uitvoering van het zesjarenplan, waardoor men de jaarlijkse productie tot bijna 100 millioen ton op zal voeren. Men is bezig met de aanleg van een aantal nieuwe mijnen. Daarnaast moet het delven en het transport gemechaniseerd en de arbeidsproductiviteit belangrijk verhoogd worden.

Hogere lonen.

Het in ons blad reeds besproken mijnwerkerscharter kwam als logisch resultaat van het driejarenplan, als zijn logische ontwikkeling en als bekroning hiervan, tot stand.
Toen met het driejarenplan begonnen werd, bedroeg het gemiddelde loon van een ondergrondse arbeider 9.800 zloty. Thans aan het einde van het driejarenplan is het tot 27.300 złoty opgeklommen. Voor de bovengrondse arbeiders was en is het respectievelijk 6.800 złoty en 19.300 zloty.

Afschaffing van de werkloosheid.

Maar met de oplossing voor het loonvraagstuk was men er nog niet. In 1932 waren er op 93.000 arbeiders in de kolenindustrie 26.000 officieel geregistreerde werklozen. Op iedere 5 mijnwerkers was er dus één werkloze. In 1932 telde men voor elke ingeschreven mijnwerker 63 werkdagen en voor elk geregeld werkende slechts 220 werkdagen. Weliswaar trad er later een verbetering in, maar alleen door het ontslaan van 14.000 andere mijnwerkers. Zo daalde het aantal werknemers in de mijnbouw van 93.000 in 1932 tot 79.000 in 1938.
Met de stijging van de werkloosheid steeg ook het aantal emigranten. In jaren 1927—1938 verlieten meer dan 30.000 Polen voor goed hun vaderland; het waren merendeels mijnwerkers.
Zoals men weet zijn er nu na de bevrijding talrijke mijnwerkers met hun gezinnen teruggekeerd, en er werken thans al meer dan 14.000 voormalige emigranten in de Poolse mijnen.

Meer dan 150.000 woongelegenheden voor mijnwerkers

In de periode na de eerste wereldoorlog werden er in de loop van twintig jaar slechts enkele duizenden woningen gebouwd, die in de regel ook nog zeer primitief waren.
In de weinige jaren na de tweede wereldoorlog kwamen er 12.000 woningen bij, die óf geheel nieuw opgetrokken werden, óf van de grond af aan weer opgebouwd moesten worden, en in de loop van het zesjarenplan zullen er alleen al voor de mijnwerkers 140.000 woongelegenheden bijkomen, voor de bouw waarvan men 43.3 milliard złoty bestemd heeft.

Verhoogde zorg voor het kind.

Sinds de bevrijding van ons land werd er meer dan 1 milliard zloty uitgegeven voor de bouw en het in gebruikstellen van allerlei inrichtingen, die vóór de oorlog maar heel zelden in het mijngebied voorkwamen, zoals consultatiebureaux voor moeder en kind, speeltuinen, vacantiekolonieñ, recreatiezaaltjes, kinderbewaarplaatsen enz.

Grote uitgaven voor recreatiedoeleinden.

Werden er tijdens het driejarenplan reeds grote bedragen besteed voor het lopend onderhoud van sociale inrichtingen, voor de cultureel-opvoedende actie, voor sport en voor vacanties in het zesjarenplan zullen deze uitgaven nog aanmerkelijk hoger zijn.

In de zware jaren na de bevrijding, in de jaren waarin het verwoeste land weer opgebouwd moest worden, toen er in het begin zelfs geen brood genoeg was, toen de fabrieken in puin lagen en de levende have der boeren vernietigd was.

In deze zware jaren is door het verwezenlijken van het driejarenplan de positie en het materiële bestaan van de mijnwerker radicaal veranderd. Dit is thans, als logische ontwikkeling van de tot dusver gevolgde lijn, bekroond door het van kracht worden van het mijnwerkerscharter.

Uitbreiding der mechanisatie der ontginning.

Het tweede fundamentele probleem heeft hoofdzakelijk betrekking op technische vragen, op middelen, die aan de kolenindustrie het vervullen van haar productie- en investatieplan verzekert.

Voor de oorlog werd er in de kolenindustrie weinig geïnvesteerd. Investaties in de laatste jaren voor de tweede wereldoorlog schommelden tussen dertig en twee en tachtig groschen per ton bij de winning, en bereikten het diepste punt in 1936, nl. dertig groschen per ton. Daarna kwam de bezetting met haar roofbouw, met haar vernietigende exploitatie, zowel bovengronds als ondergronds. De regering, die in naam van het volk de mijnen in bezit genomen heeft, begon vanaf het eerste ogenblik met een intensieve sterke investering in de mijnen. Reeds in 1945 bedroegen de investeringen 36 vooroorlogse groschen per ton, d.w.z., meer dan in 1936. In 1946 bedroegen investeringen 1,03 zloty per ton en in 1949 2,50 zloty per ton naar vooroorlogse waarde. Het technisch beeld van de mijnen zal door het zesjarenplan volledig veranderd worden, daar dit plan in investeringen voorziet van in totaal 250 milliard zloty. De modernisering en het verbeteren van de oude mijnen zal op drie fundamentele factoren berusten:

1. Op de mechanisatie,
2. Op de electrificatie,
3. op het verbeteren van de ventilatie.

De voorbereidende werkzaamheden bij de steen en bij de kolen, alsook bij de kolenwinning aan de pijlers en wanden worden gemechaniseerd. Voor de werkzaamheden in het gesteente zullen zware boormachines gebruikt worden. De boordiepte van de schietgaten wordt vergroot. Ook worden de springladingen vergroot. De werkzaamheden in de kolenschachten worden met behulp van boormachines en kolentransportinstallaties met eigen rupsaandrijving gemechaniseerd. Aan de wanden zullen in 1955 500 gecombineerde machines in bedrijf zijn, die daarmee alles werkzaamheden zullen mechaniseren.

De mechanisatie van de mijnen wordt op de basis van electrificatie, en in het bijzonder van ondergrondse electrificatie, doorgevoerd.

Alles te zamen genomen betekent dit een fundamentele, technische reconstructie der Poolse kolenindustrie.

De productie van machines voor de mijnbouw zal drieënhalf- tot vier maal verhoogd moeten worden. De kolenindustrie moet meer staal ontvangen, en de energieleveringen zullen groter moeten zijn. Voor deze taak wordt de gehele Poolse industrie gemobiliseerd.

Een geperfectioneerde technische oriëntering.

De Poolse technici oriënteerden zich voor de oorlog op de West-Europese techniek, vooral op de Engelse techniek.

Hoe staat het er in Engeland echter mee? In 1947 was het ondergrondse transport nauwelijks voor 2,5% gemechaniseerd, terwijl het zesjarenplan in een mechanisatie van het transport voor 65% voorziet. De Poolse productie van transportmiddelen voor de mijnbouw zal in verhouding tot de Engelse productie drie maal groter zijn dan die lichtere.

In de strijd voor de mechanisatie en voor de verhoging van de productiviteit zal Polen zich naar het voorbeeld van de Sowjet-Russische mijnbouw richten, die in de loop der jaren van na de revolutie tot het tien-voudige verhoogd werd. Polen zal zich richten naar de mijnbouw van de nieuwe kolengebieden van Karaganda en Kuznieca van het verre Oosten, van de verre Noord Oeral en naar de ontginning van die mijnen die men bij Moskou ontdekt heeft. Polen zal zich naar deze kolenindustrie oriënteren, waar nu al 300 gecombineerde machines aan het werk zijn en waar het transport van het gesteente al geheel gemechaniseerd is.

J. v. Wijk.

Mijnwerkerskolonie

Economische berichten

Reorganisatie van de Poolse mineralenindustrie.

Ingevolge een verordening van het Ministerie voor de lichte industrie, werden met ingang van 1 Januari 1950 twee nieuwe centrales opgericht, die afgescheiden werden van het centrale beheer van de mineralenindustrie, dat tot dusverre bestond. Daardoor bestaan er nu drie administratieve instanties, in plaats van één centraal beheer. De centrale voor glas en ceramiek omvat de productie van glas, porcelein, fayence en aardewerk. De centrale voor de bouwvakceramiek omvat de productie van stenen en tegels, terwijl het centrale beheer voor de ceramische industrie omvat de productie van cement, kalk, stenen, minerale grondstoffen en isolatieproducten.
Het nieuwe centrale beheer zetelt in Warszawa.

De mineraalindustrie in het Poolse zesjarenplan.

St. Bartoszewicz, de directeur van het centraal beheer van de mineraalindustrie, heeft in een interview een overzicht gegeven van de ontwikkeling van de mineraalindustrie in het zesjarenplan. Wij laten hier enige uittreksels volgen, die wij onze lezers niet willen onthouden:
„In vele gevallen hebben wij de productiemethoden gemoderniseerd en bij de rode ceramiek werden zelfs nieuwe productiemethoden ingevoerd, n.l. voor het vervaardigen van bakstenen. Dit zal reeds in het eerste jaar van het zesjarenplan er toe bijdragen, de kwantiteit en de kwaliteit aanmarkelijk te verbeteren.

Een jaar geleden deden zich nog bepaalde moeilijkheden voor bij de voorziening van het land van bakstenen; de moeilijkheden zijn door de inspanning van de organisaties ondervangen.

In het zesjarenplan is in de bouw van nieuwe fabrieken voor alle takken van de mineraal-industrie voorzien. Dit zal een verdere opvoering van de productie ten gevolge hebben. Wij zullen in de stijgende behoefte van de binnenlandse markt ruimschoots kunnen voorzien en zelfs een zeker overschot kunnen exporteren. De productie van glas, kalk en stenen zal vooral toenemen. In de jaren 1950, 1951 en 1952 zal de mineraalindustrie zich aanmerkelijk uitbreiden."

Glas en aardewerk voor huishoudelijk gebruik.

Deze artikelen zijn in onze industrie van bijzondere betekenis, niet alleen omdat daarbij bijzonder edele grondstoffen verwerkt worden, maar vooral omdat speciaal zorg gedragen wordt voor prima kwaliteit van het fabrikaat.
De fabricage van porcelein en fijn glaswerk staat bijna op één lijn met handwerk en men kan daaraan een zekere kunstwaarde niet ontzeggen.
Door de vereniging van de Westelijke gebieden met Polen groeide het aantal ceramische en glasfabrieken aanzienlijk. Daarvoor was het nodig honderden nieuwe vakarbeiders te herscholen. Juist op dit gebied vertonen onze arbeiders bijzondere capaciteiten. De herscholing vindt daardoor in een snel tempo en met goed resultaat plaats.
De tegenwoordige productie van glas- en aardewerk voor huishoudelijk gebruik overtreft die van vóór de oorlog aanzienlijk en groeit nog steeds.
De ornamenten hebben een vernieuwing ondergaan, waarbij van volksmotieven is gebruik gemaakt. De kunstwaarde daarvan staat op een hoog peil, zodat het buitenland deze artikelen gaarne afneemt. Ons kristal vindt eveneens veel afbacht en de kleine particuliere industrie.

Oprichting van een handels- en industriebank.

De pas opgerichte handels- en industriebank heeft tot taak de financiering en de contrôle van de werkgemeenschappen, van het ambacht en de kleine privé industrie.

Meer observatiestations aan de Westkust van de Oostzee.

In de laatste tijd werden aan de Poolse Oostzeekust 16 nieuwe observatiestations opgericht waarvan zeer vele aan het Westelijke gedeelte van de kust. Dit zal zeer veel bijdragen tot de veiligheid van de scheepvaart in deze wateren. Vele van deze stations werden voorzien van reddingsmateriaal.

Radioberichten over ijsgang in de Oostzee.

Naar het metereologisch-hydrologisch staatsinstituut te Gdynia meldt, worden de berichten over de ijsgang in de Poolse Oostzeegebieden langs de kust gedurende de winter 1949—1950 dagelijks op 13 uur Middeleuropese tijd (Greenwich) op golflengte 620 doorgegeven.

Poolse cement aan het verre Oosten.

De Deense schepen „Nordfarer", „Kambodga" en „Fernmore" laden Pools cement, bestemd voor Adona, Karachi, Bombai, Colombo, Rangoon en Calcutta.

De Poolse Luchtvaart.

De Poolse Luchtvaartlijnen „Lot", die behalve luchtverbindingen binnen Polen ook diensten met andere landen onderhouden, hebben onlangs een serie vliegtuigen ontvangen van het Russische type T 2. Dit is een van de modernste en snelste exemplaren van verkeersvliegtuigen.
Het Poolse publiek maakt zonder enige angst gebruik van deze Poolse Luchtvaartlijnen, want deze hebben sedert de hervatting van hun activiteit in 1945 nog geen enkel ongeval te melden gehad.

Ook de Poolse vetindustrie overschrijdt verre het bij het plan vastgestelde cijfer.

Het algemeen productieplan van de fabrieken, die vallen onder het Centraal Instituut van de Vetindustrie is voor 123,2% uitgevoerd. Voor de belangrijkste onderdelen bedragen de percentages: verwerking van zaden 103,4%, ruwe olie 114%, geraffineerde olie 115,4%, margarine 126,3%, huishoudzeep 145,5%, waspoeder 103,8%.
Het productieplan voor December werd voor 112.5% uitgevoerd. In bijna alle onderdelen werd het plan aanmerkelijk overschreden, zowel wat de waarde als wat de hoeveelheid betreft. De productie van geraffineerde olie is gestegen van 123,4% tot 134,4%, die van margarine is met 9% toegenomen.

Redactie-Secretariaat:
TIJDSCHRIFT NEDERLAND-POLEN
BUREAU NEDERLAND-POLEN
(geopend dageijks van 9—1 u.) behalve Zaterdag
beide gevestigd te Amsterdam
J. W. Brouwersplein 7
Telefoon 98875 Amsterdam
Postgiro No. 518467 t.n.v. de Penningmeester van de Ver.
NEDERLAND-POLEN TE LEIDEN

Ing. Jan Minorski:

De bouwkunst in het nieuwe Polen

Het nieuwe Warszawa, dat uit de puinhopen verrijst. Gezicht op de stadswijk Zoliborz

De bouwkunst in het hedendaagse Polen ontwikkelt zich buitengewoon snel. In het Polen van vóór de oorlog, en ook in vroegere perioden, toen de kapitalistische stad zich ontwikkelde, bestond het werk van de architecten slechts in het uitvoeren van particuliere bestellingen. De kapitalist beschouwt de bouwkunst, uiteraard als een soort „koopwaar". Bij zulke verhoudingen levert de stad met haar straten en huizen slechts comfortabele levensvoorwaarden op voor de burger; voor het proletariaat daarentegen werd de verbetering van de stad tot een probleem, dat de arbeidende klasse niet dan in een socialistische ordening kan oplossen. De kapitalistische stad bleef het uitsluitend domein van de beruchte „vrijheid" van de huiseigenaar, van de fabrikant, om kort te gaan van allerlei soort mensen, die zich gedroegen als „handelslui"; die zich lieten leiden door hun kortzichtig egoïstisch winstbejag, en de stad, waarin zich, tengevolge van de voortdurend groeiende industrie een steeds groter aantal mensen ophoopte, werd tot een zich al meer verwarrend kluwen van verkeers- en woningproblemen, welks ontwarring onmogelijk was.
In dit tijdperk van de bouwkunst geraakte de stijl in een toestand van verval, waar het kapitalisme geen uitweg voor bood. Na het Neo-classicisme (Stanisław-August) en het empire („Kongres Polen") valt een terugval naar de „Neogothiek" naar de „Neo-renaissance" en naar de Neo-barok te constateren en ten slotte ontstond er in de bouwkunst een soort hutspot van al deze stilistische kenmerken en een verval van vormen; zij werd eclectisch. Dit was het gevolg van het feit, dat de bouwkunst langzaam maar zeker in verval raakte, n.l. ophield te bestaan als een grote sociale kunst en door het kapitalisme tot een winstobject was gemaakt. Welke ideeën zouden er ook tot uitdrukking gebracht kunnen worden door een bouwkunst, die veroordeeld was woningen te maken in de vorm van huurhuizen, die de verkeersaderen, de pleinen en de sociale bouwwerken van de kapitalistische aera moest ontwerpen.

Om de nieuwe vorm.

Kort hierna, tegen het keerpunt van de negentiende eeuw rees in de gehele kapitalistische wereld het verzet tegen de uitdrukking van enige gedachte in de kunst in het algemeen. Zo ontstond de „zuivere schilderkunst", de „zuivere beeldhouwkunst" en de „zuivere bouwkunst". De vormen werden abstract, „naakt" „eerlijk". Deze ontwikkelingsfase bloeit thans welig in de kapitalistische landen van formalisme en nihilisme en wij vinden daar ook de centra van deze kunst, waaraan elk menselijk gevoel vreemd is.
Geen wonder, dat in de Sowjet Unie de formalistische kunst al spoedig, n.l. in de jaren na 1930, meedogenloos als de vijandin van de nieuwe socialistische massacultuur werd ontmaskerd. Men ging uit van het axioma, dat de socialistische inhoud van de cultuur uitdrukking moest vinden in een nationale vorm. Dientengevolge openden zich voor de Sowjet-architectuur alle schatkamers van de culturele na-

latenschap van de volkeren, waaruit de Sowjet Unie bestaat. Langs deze weg, het scheppend tot ontwikkeling doen komen van nationale kunstvormen, schiep de Sowjet-architectuur, die een grondige verandering in steden en dorpen teweeg bracht, een reeks van meesterwerken. Voor het totaalaspect van de architectuur werden de richtlijnen voor een nieuwe school uitgewerkt, welke richtlijnen door het kapitalisme verloochend werden.
De Sowjet-ervaringen zijn voor de socialistische Poolse architectuur van enorme betekenis.

Tegenwoordig is de sociale plaats van de architectuur in Polen, een geheel andere dan vroeger. De architectuur, die met het leven van het volk door duizend banden verbonden is, heeft de uitwerking van de fundamentele sociale hervormingen zeer sterk ervaren. De onteigening van het grootgrondbezit en het omzetten van grote en middelmatig grote industriële bedrijven in staatsbedrijven, hebben de sociale basis voor de ontwikkeling van de bouwkunst volkomen gewijzigd. De perspectieven van het zesjarenplan waarin de grondslagen van het socialisme vervat waren, die op het eerste congres van de verenigde Poolse arbeiderspartij werden uitgestippeld, hebben ook aan de architectuur de weg gewezen. De Poolse architectuur worstelt er steeds mee opgaven te verkrijgen, die niet slechts groter zijn, dan alle opgaven, die zij tot dusverre ontving, maar die ook opgaven zijn van een nieuwer, hoger type, hetwelk voortspruit uit de ontwikkeling van de nieuwe economie en cultuur. Het gaat daarbij vaak om geheel nieuwe typen van gebouwen, die tot dusverre in Polen geheel onbekend waren, zoals b.v. warenhuizen, vrijstaande bioscoopgebouwen, gebouwen voor een sociaal doel. Het scheppen van nieuwe bouwwijzen is echter slechts een klein onderdeel van het werk van architectonische gemeenschappen. Het is in de dagelijkse praktijk in Polen langzamerhand gebruikelijk geworden te werken met de gemeenschapsgedachte als wegwijzer. Bij het bouwen van woonwijken heeft men voor goed gebroken met het begrip huurhuis. Het begrip woonhuis is nu onafscheidelijk verbonden aan het begrip kolonie, nederzetting en woonwijk. Maar ook het begrip stadswijk is gerijpt en wordt behandeld als een deel van de stedenbouw, als bestanddeel van een organisch geheel.
In de Oost-West verkeersader, die in 1949 tot stand kwam, aanschouwt men een getuigenis van de ontwikkeling van de Poolse bouwkunst.

Nieuwe confectiefabriek No. 1 Warszawa

Schatkamer der cultuur.

De vraag rijst nu, of deze bouwkunst zich moet hullen in het gewaad van de cosmopolitische constructieve architectuur. Moet ze puristisch, abstractionistisch, „eerlijke architectuur" worden, die de werkelijke constructie tot heilige wet verheft?
Ieder goed architect komt als burger, alsmede schepper van de nationale kunst, in opstand tegen zulk een opvatting in de beeldende kunst.
De bouwkunst vervult haar opgave ten aanzien van het volk, door de materiële behoeften te bevredigen, aan de sociale processen mede vorm te geven en aan de humanistisch-menselijke gedachteninhoud van het sociale leven uitdrukking te verlenen door zijn vormen. Kan het purisme het „l'art pour l'art" in de architectuur, de humanistische gedachten van het nieuwe Polen tot uitdrukking brengen? Stellig niet! Het zal de vormen niet kunnen vinden, om deze taak te kunnen vervullen. Dat is een kunst zonder vaderland, een kunst van nivellering, van het laten verdwijnen van mens en natie.
Met de blik op de toekomst gericht, is de belangrijkste taak in Polen thans, dat men er zich van bewust wordt, alles waarbij de bouwkunst betrokken is, zo te moeten opvatten, zoals dat ook is geschied in de Sowjet Unie, bij de bouw van de Moscouse ondergrondse spoorweg, van het Moscou-kanaal, in de groepering van de centrale's en de stadswoonwijken en wel door een even expressieve vormgeving, die voortspruit uit de vastbesloten ideële houding van het Poolse volk bij de opbouw van het nieuwe Polen. Het oude heeft afgedaan; thans laat het volk zich leiden door een grote gedachte, die twee elementen in zich verenigt: het gevoel van de nationale trots van een vrij volk en de wil om het socialisme, als waarborg voor de vrede te verwezenlijken.

Deze idee vraagt om een vorm, waardoor zij haar uiterlijk waarneembare uitdrukking kan vinden. En zulk een vorm kan men niet scheppen uit een vacuum. Er bestaat slechts één weg om deze vormen te vinden en uit te werken: men moet aansluiting vinden aan de waarden, die de schatkamer van de architectonische nalatenschap uit vroeger perioden bevat, men moet wederom leren, met de taal van de bouwkunst als beeldende kunst te spreken, en stap voor stap, steunend op deze nalatenschap, een eigen, nieuwe taal vinden. Men moet weer de grammatica van de architectuur als een grote sociale kunst leren kennen, en deze grammatica is slechts te vinden in het Grieks-Romeinse klassicisme en in het nationale erfgoed. Belangrijk is in dit opzicht de plastische vormgeving van de Oost-West verkeersader in Warszawa.

Hier vindt men niet slechts een vooruitgang op technisch gebied, zoals foto-electrische cellen voor de regeling van de verlichting van de tunnel en van de bewegende trap. Deze Oost-West verkeersader is ook plastisch een nieuwe gebeurtenis. Dank zij een bijzondere samenloop van omstandigheden (de straat liep dwars door de wijk met oude Poolse monumentale gebouwen), zijn de hier ontstane bouwvormen gedeeltelijk reconstructies van oude bouwkundige monumenten, maar anderdeels toch ook weer nieuwe, door een nationale architectuur geschapen vormen. De verwezenlijking van de Oost-West verkeersader bood de mogelijkheid een diepere greep te doen in de schatkamer van de nationale cultuur. Kan het anders of dit feit moet zijn uitwerking hebben? Juist aan het op nieuwe wijze beleven van deze vormen is het te danken, dat er werd gebroken met het formalisme en dat in de architectuur de waardigheid tot uitdrukking kwam. En dat is de juiste weg. Deze leidt tot het realisme.

Het grote probleem van de wedergeboorte van de Poolse architectuur raakt alle Poolse architecten. Niet alleen, omdat zij daarbij een zo belangrijk aandeel hebben, maar bovenal omdat alleen zij bij uitstek de scheppers van een diep ontroerende nieuwe stijl van de Poolse bouwkunst kunnen worden, die als mens en burger het oog gericht houden op het geestelijk doel van hun werk en dit is het geval bij de ontelbare erchitecten en andere kunstenaars.

Nieuwe huizen in een stadswijk te Warszawa

Een arbeiderswoning op het land

Professor Marceni, directeur van de Rijks conservatiewerkplaats aan het werk.

HOE FUNCTIONNEREN

Er zijn in Polen 117 musea. Daarvan bevinden er zich 50 in het oude Polen, 25 in de herwonnen gebieden, terwijl er 37 nog niet geheel hun bestemming vervullen. Bij de organisatorische opbouw en de verdeling van de musea over het gehele Poolse land, wordt rekening gehouden met de structuur en de nieuwe indeling van het na-oorlogse Polen. Ettelijke musea zijn opgeheven en andere gereorganiseerd. Het grootste deel van de musea heeft verschillende afdelingen, voornamelijk op het gebied van de wereldlijke kunst en verder van de natuur de ethnografie, de kerkelijke kunst en de praehistorische wetenschap. Verder zijn er speciale musea voor industrie, landbouw, post, telefoon, verkeerswezen, o.a. te Majdanek en Auschwitz.

Het merendeel van deze musea staat onder leiding van het Ministerie voor Kunst en Cultuur, welke deskundige instantie het uitvoerend bewind vormt, met medewerking van vakkundige organisaties. Deze hebben weer „Wojawodschaps" conservatoren onder zich.

Nog dertien andere musea staan onder de hoede van het Ministerie voor Volksgezondheid, het Ministerie voor Oorlog, het Ministerie voor Bosbouw, het Ministerie voor Verkeerswezen e.a.

In het tussen de twee wereldoorlogen gelegen tijdperk viel in het Poolse museumleven een streven waar te nemen, dat overeenkomst vertoont met de methoden die in andere landen, als de Sowjet Unie, Skandinavië, Belgie en Holland gevolgd worden, n.l. om brede lagen van de bevolking voor te lichten. Deze propaganda wordt uitgebreid, men richt zich tot de categorieën welke het tentoongestelde aangaat, men vestigt de aandacht op wat er geboden wordt, en bovenal streeft men er naar om hetgeen tentoongesteld wordt in verband te brengen met de geestelijke behoeften van de gemeenschap.

In 1945 zijn de bovenvermelde museum-directies een interessant werk begonnen. In de eerste plaats komt dit tot uiting doordat de culturele- en kunstwaarden tot algemeen goed van het gehele volk worden gemaakt op een wijze die in het vooroorlogse Polen zonder weerga is.

Het Poolse driejarenplan beoogde op museumgebied in de eerste plaats een inventarisatie van alles wat door de Duitse bezetters was geroofd, vernield en verstrooid, en voor zoveel mogelijk het verloren gegane weer terug te krijgen of aan te vullen. Voorts streefde men naar het herstellen van de tentoonstellingsruimten en de wederopbouw van geheel vernielde musea in Gdańsk, Wroclaw enz.

De inhoud van de musea is n.l. systematisch op bevel van de Duitsers verbrand, verwoest en geroofd, zonder dat onderscheid gemaakt is tussen staats- particuliere of kerkelijke verzamelingen. Het ethnografisch museum in Lodź werd leeggeplunderd en overgebracht naar Leipzig, waar het waarschijnlijk is verbrand. Het nieuwe moderne Silezische museum in Katowice onderging eenzelfde lot. Het werd eveneens leeggeroofd en de inhoud werd verspreid. In Warszawa werden in 1939 de volgende musea verwoest en verbrand: het etnografische museum, het museum voor industrie en arbeid, het technisch-industriële- en het verkeersmuseum. Alleen in de hoofdstad bedraagt het verlies aan kunstwaarden de helft van de totale waarde van het gezamenlijke Poolse museumbezit van voor de oorlog.

In het Nationaal-museum te Warszawa bevonden zich behalve het eigen museumbezit, verschillende particuliere verzamelingen in bewaring om ze — vertrouwend dat internationale overeenkomsten gerespecteerd zouden worden — te redden uit de greep van de bezetters. Hoe de Duitsers deze overeenkomsten eerbiedigden is in het licht gesteld bij de eerste ten-

Matjeko's schilderij „de slag bij Grunwald" (Bitwa pod Grunwaldem)

DE MUSEA IN POLEN?

toonstelling ná de oorlog, in 1945, die gehouden werd onder de slagzin „Warszawa klaagt aan". Zware beschadigingen zijn er aangericht aan schilderijen van buitenlandse oorsprong, in totaal 93 werken. Ontelbaar en onherstelzaar zijn de beschadigingen die aan Poolse schilderijen zijn toegebracht. Dit betreft voornamelijk schilderijen van de XVIIde eeuw tot de huidige tijd. Acht van de elf werken van Bacciarello worden vermist, 14 van de 22 van Alexander Gierymski. Verdwenen zijn de schilderijen van Rodakowski, Gerson, Krzyżanowski, Boznański, Slewiński, Skoczylas, Pruszkowski, Wyspiański en vele anderen.
De kunstwerken die in grote getale naar verschillende delen van Duitsland zijn weggesleept, zijn voor een deel teruggevonden, maar de helft daarvan was in een dermate droevige staat, dat een grondige restauratie nodig was. Zo b.v. het werk van Matejko „Batory pod Pskowem" (Batory bij Pskow) en „Rejtan".

Van de oude kunstwerken, die in de universiteiten gebruikt werden bij de historisch-wetenschappelijke opleidingen, zijn er vele verdwenen, die onvervangbaar zijn. Daaronder is ook een origineel oud Egyptisch graf, zoals er geen tweede in de wereld bestaat. Zo ook een collectie oud glaswerk, daterend uit de oudste tijden van Egypte, Phoenicië, Griekenland tot aan de Byzantijnse tijd toe. Uit deze verzameling, die 643 stukken omvatte werden de waardevolste stukken geroofd, zij bestaat nu nog slechts uit 250 stukken. Onherstelbare verliezen leed ook de kunstnijverheid, welke meer dan 20.000 kunstvoorwerpen bevatte. Het waren buitenlandse en inheemse kunstvoorwerpen op het gebied van meubelkunst, leerwerk, weefwerk, borduurwerk, kantwerk, horloges, gouden sieraden, jubileum-medailles, ceramiek, glaswerk e.d. De verliezen belopen 40% tot 100%. In geldswaarden uitgedrukt zouden deze verliezen millioenen guldens bedragen. Het culturele verlies is niet in geld uit te drukken. De buitengewone waarde was gelegen in het feit, dat deze verzamelingen een bron vormden voor wetenschappelijk-historisch onderzoek, een bron, waaruit men nog niet volledig had geput.
Het penningkabinet van het Nationaal-Museum te Warszawa behoorde vóór de oorlog tot de grootsten in Europa. Deze verzameling is van de meest waardevolle stukken beroofd, b.v. van de unieke gouden munten uit de antieke afdeling en van nog vele andere kostbare stukken. De verzameling van handschriften, grafiek en tekeningen leed eveneens onherstelbare verliezen.
Nadat het werk van het driejarenplan voltooid was, begon de uitvoering van het zesjarenplan op dit terrein.
Men wil nu het museumbezit en wat daarmede annex is, tot algemeen goed maken. Er moeten nieuwe museumruimten komen en de oude bestaande ruimten zullen gebruikt moeten worden voor de behoeften van de nieuwe tijd.
Het aantal musea, dat voor het publiek toegankelijk is, zal stijgen tot 58 en de afdelingen tot 223. In de reeds bestaande musea worden 65 nieuwe afdelingen gemaakt.
De reizende tentoonstellingen, een van de nieuwere instellingen van het museumwezen, dragen er het best toe bij om de waarde van de kunstwerken bij het publiek ingang te doen vinden. Zonder dat men daarvoor tijd en geld aan reizen behoeft te besteden, of excursies hoeft te organiseren, kunnen de mensen in de plaats hunner inwoning de kunstwerken bezichtigen. De kunstwerken wachten niet meer er op, dat zij door meer of minder gasten bezocht worden. De rijdende musea trekken, op zoek naar publiek, door de provinciestadjes en dorpen, onder leiding van geschoold personeel, dat uit-

Altaarstuk van Wit Stwosz, dat door de Duitsers naar Neurenberg weggesleept is, het keerde in beschadigde toestand in Polen terug. Dit fragment stelt voor: Jacobus met Maria.

Het slot van de Poolse koningsfamilie uit het huis der Piasten in Szczecin, rijst op uit de ruïnes. Gezicht van de kant van de Oder af. De Romaanse toren op de voorgrond dateert uit de XIIIde eeuw

leg geeft en lezingen houdt. De werken die dergelijke reizende tentoonstellingen bevatten, afgezanten van kunst en cultuur, komen soms terug op de plaats van hun herkomst en voeren het kijkende publiek naar hun tot dusverre onbekende werelden.

Het zesjarenplan beoogt 227 reizende musea in te richten, die 3860 plaatsen zullen krijgen. Om tegemoet te komen aan het bezwaar, dat er ter plaatse geen geschikte tentoonstellingslocaliteit is, heeft men museum-autobussen ingericht, die gedeeltelijk reeds in functie zijn. Men is begonnen met een museum-autobus achter een motorwagen van 13 meter lengte en 2½ meter breedte. Een dynamo verzorgt de electrische energie, terwijl er ook een microfoon en loudspeaker zijn, die het geven van technische toelichtingen vereenvoudigen. Het inwendige van dit nieuwe museum is door twee rijen van bovenlicht-ramen goed verlicht; de leider en de chauffeur geven de inlichtingen. Ook verzorgt de leider het radio-programma. De kosten van de eerste wagen bedroegen 5 millioen zloty. De eerste tentoonstelling, die het land doorreisde was de Mickiewicz-Puszkin tentoonstelling.

Het zesjarenplan beoogt 22 afzonderlijke tentoonstellingen, die op de dorpen berekend zijn en deze tentoonstellingen zullen 1670 plaatsen bevatten.

De reizende tentoonstellingen, die door grotere musea worden georganiseerd in samenwerking met de vereniging voor kunst en cultuur en de directie van het centrale museum, hebben een programma, dat aangepast is aan de nieuwe tijd. In het werkjaar 1947—1948 zijn 8 tentoonstellingen van Poolse schilderkunst uit verschillende tijdperken gehouden, zoals „Tadeusz Kosciusko", de geschiedenis van de Poolse „civilisatie", van Matejko „Wiosna Ludów" (de lente der volkeren), „Het Polen van de praehistorische tijd" en andere. Elk van deze tentoonstellingen was vijf maanden onderweg en oogstte rijpe vruchten van haar werk. Zo reisden b.v. de schilderijen en tekeningen van Matejko, die in 1948 door het Cracówse Nationaal museum werden uitgezonden, door 25 plaatsen van de Wojewodschap Sląsk, Dąbrowski, Kilecke en Craców en trok een aantal bezoekers van 82.631.

Een andere tentoonstelling van hetzelfde museum, die gewijd was aan het leven en de werken van T. Kosciusko, bezocht 20 plaatsen uit de Wojawodschappen Rzeszow, Kilecke en Krakau, in welke streken de daden van deze volksheld nog in de herinnering voortleven. De verhalen over hem, die reeds de vorm van legenden hadden aangenomen werden hierdoor van nieuw leven vervuld. Deze tentoonstelling werd met vreugde begroet en door 76.662 mensen bezocht. Het gemiddelde aantal bezoekers van deze tentoonstellingen bedroeg 1400. Het aantal bezoekers nam in de oogsttijd af maar groeide weer in September en October en op Zon- en feestdagen steeg het van 3000 tot 4000 per dag. Het verblijf in de verschillende dorpen wisselde van 2 tot 10 dagen.

Deze reizende tentoonstellingen worden georganiseerd door grotere musea, zoals het Nationale Museum in Warszawa, dat van Craców, het prae-historische en „Wielkoplski" van Poznań, het Silezische van Bytom, en het stedelijk museum van Gliwice. Bovendien zijn er nieuwe reizende tentoonstellingen in voorbereiding, zoals een over Mikołaj Kopernik, een van genrestukken en een over „Silezië in grafische voorstellingen".

Bijna gereed zijn: „Warszawa in de schilderkunst van de 19de eeuw", „De lente der volkeren in 1848" en „Wielkopolska". Tekeningen en aquarellen uit de 19de en 20ste eeuw.

(Wordt vervolgd.)

In Strzelno (herwonnen gebied) werden in de Kathedraal Romaanse kunstwerken ontdekt.

Een groot Pools ethnograaf herdacht

Van Poolse zijde werd ons medegedeeld, dat men een volledige uitgave van Jan Stanisław Kubary aan het voorbereiden is. Nu heeft deze bekende Poolse ethnograaf ook samengewerkt met personen, die aan het Ethnografisch Museum te Leiden waren verbonden en een van hen, de toenmalige conservator J. D. E. Schmeltz, heeft zelfs samen met hem een belangrijk werk geschreven. Het leek ons daarom gewenst enkele woorden aan Kubary te wijden, te meer omdat hij, evenals vele van zijn landgenoten, door de gebeurtenissen in eigen land het stille studeervertrek heeft verlaten, om de vrijheid voor zijn land te herwinnen. Daarom beschouwen we 't als een plicht zijn naam aan de vergetelheid te ontrukken. Hetgeen voor Polen reeds door anderen is gedaan, maar hetgeen voor Nederland door ons zal worden nagestreefd.

J. St. Kubary, naar een fotografie uit het jaar 1892

Jan Stanisław Kubary, een Pool van Hongaarse afkomst is in het jaar 1846 te Warszawa geboren. De omstandigheid, dat er ook Duits bloed door zijn aderen heeft gevloeid is voor de Duitser, die zijn necrologie heeft geschreven, aanleiding zijn onvermoeibare vlijt in het waarnemen, in direkt verband te brengen met deze gedeeltelijk Duitse afkomst. We zullen laten zien, dat als Kubary blijk geeft deze voor wetenschappelijke arbeid noodzakelijke vlijt te paren aan een aan Duitse geleerden veelal vreemde, vruchtbare phantasie sommigen van diezelfde Duitsers daarin een aanleiding vinden om hem, waar 't hun goed dunkt, dood te zwijgen. Maar hierover later.

Kubary dan wordt op zeventienjarige leeftijd als student der Warszawase Universiteit ingeschreven, het is zijn bedoeling medicijnen te gaan studeren. We zijn echter — men vergete 't niet — in de jaren 1863/1864, op het tijdstip dus, waarop Polen een hernieuwde poging doet zijn vrijheid te herwinnen. Kubary verlaat de collegebanken en schaart zich aan de kant der opstandelingen. Deze waarderen zijn inzicht en voorzichtigheid, hij krijgt belangrijke opdrachten. Hij wordt op het laatst toch gearresteerd.

Hij had het ergste — verbanning uit zijn vaderland — kunnen voorkomen indien hij van verdere deelneming aan de opstand had afgezien, maar de Tsaristische dwang drukt zo zwaar op hem, dat hij weigert dit te doen, en als hij nu andermaal in het nauw wordt gedreven, vlucht hij naar Berlijn. Hier voorziet hij in zijn levensonderhoud door het vervaardigen van ordinaire beeldjes, die hij voor weinig geld aan de man brengt. Zijn ongedurigheid drijft hem echter verder voort. We vinden hem in Altona en in Hamburg en in deze laatste stad grijpt het verlangen hem aan Europa te verlaten, om meer van de wereld te zien. Naast de op exotische avonturen beluste man leeft echter ook de man der wetenschap in hem; wil hij de wijde wereld in, dan moet dit aanschouwen van vreemde, soms nog vrijwel onbetreden landen, ook gepaard gaan aan een systematisch verwerken van het waargenomene, m.a.w. de ethnograaf ontwaakt in hem. Een toeval — de gelukkigste bondgenoot in het leven — brengt hem in connectie met het te Hamburg gevestigde Godeffroy-museum en de beheerders dezer instelling leren hem kennen als een jonge man met een buitengewoon snel fungerend opnemingsvermogen. Vandaar dat hij reeds spoedig — hij is pas 22 jaar — van hen de opdracht krijgt, een onderzoek in te stellen op enkele Zuidzee eilanden. Na een kort verblijf op de Tonga-eilanden vertrekt hij naar de Samoa- of Schippers-Archipel, waar hij op een der eilanden een nieuw soort waterhoen ontdekt. We zien hem daarna achtereenvolgens op de Marshall-eilanden en op de Ebon-Archipel, waar de studie der talen en die der zoölogie hem in het bijzonder bezig houdt. Hij vergeet echter niet, dat hij door een wetenschappelijk genootschap is uitgezonden en daarom verschijnen er ook enige tijd later in het Orgaan van het Museum Godeffroy (Bd I, pag. 33—47) publicaties van zijn hand over zijn onderzoek op de bovengenoemde eilanden. Als nu later twee

Duitsers Hernsheim en Finsch dezelfde terreinen gaan bewerken, vinden zij het gepast de studieresultaten van hun Poolse collega dood te zwijgen.
Het Godeffroy Museum uit echter zijn tevredenheid over het door Kubary gepresteerde door hem de Karolinen als arbeidsveld toe te wijzen. Wij zijn nu in het jaar 1874. Na enige maanden op het eiland Yap te hebben doorgebracht, vertrekt hij naar de Pelau-archipel, waar hij ongeveer twee jaar allerlei navorsingen verricht, om na een vluchtig bezoek aan Nukuor, Mortlock en enkele andere kleine eilanden van de Karolinen-Archipel naar Ponape te te stevenen. De merkwaardige ruïnes op dit eiland boeien hem uitermate en met een rijke buit verlaat hij dit eiland, met de bedoeling, deze naar Europa mee te brengen.
Helaas is 't grootste deel van deze in haar soort unieke verzameling bij een schipbreuk verloren gegaan. Kubary heeft in het Orgaan van het Museum Afl. VIII, pag. 136 het een en ander over zijn onderzoekingstocht medegedeeld.
In de zomer van het jaar 1875 betreedt Kubary weer Europese bodem. Een onweerstaanbare drang drijft hem naar zijn vaderland — naar Polen; helaas blijven de grenzen voor hem gesloten. Andermaal krijgt hij van het Museum Godeffroy gewichtige opdrachten. Men heeft hem aldaar als een voortreffelijk onderzoeker en geleerde leren kennen en hij krijgt dus plein pouvoir. Wederom zijn de Karolinen zijn reisdoel, hij hoopt op Ponàpe een gedeelte terug te krijgen van wat bij de schipbreuk verloren is gegaan. Vanuit Ponàpe onderneemt hij weer tochten naar Nukuor, Satoan en Ruk, maar als zijn verzameling van voorwerpen uit de Karolinen weer gecompleteerd is, ontstaan er interne moeilijkheden bij het Museum Godeffroy en de band tussen deze instelling en de Poolse ethnograaf wordt verbroken. Kubary staat nu een zeer moeilijke periode te wachten; wat moet hij zonder middelen van bestaan op dit eenzame eiland Ponàpe beginnen. Hij doet pogingen om een plaats bij het Ethnografisch Museum te Yokohama te krijgen, maar deze poging mislukt.
Misschien had hij een directe band met Nederland kunnen aanknopen, want er was even sprake van, dat het Rijks Ethnographisch Museum te Leiden hem een aanstelling zou geven, maar Kubary schijnt bij deze gelegenheid niet zeer tactisch te zijn opgetreden.
Hij zag zich nu gedwongen op een oorlogsschip als tolk te fungeren, enige tijd later is hij op het toenmalige Duits Nieuw Guinea werkzaam, maar het ontbreekt hem aan tijd en gelegenheid voor eigenlijk wetenschappelijke arbeid. Wel houdt hij zich nog onledig met het aanleggen van allerlei verzamelingen (van vogels en vlinders), maar er ontstaan steeds weer andere moeilijkheden, die hem het verder studeren onmogelijk maken.
Zo procedeert hij met de Spaanse regering (de Karolinen hebben zoals bekend tot 1899 aan Spanje behoord) over een op Ponàpe gelegen stuk grond en verbittering over het hem aangedane onrecht schijnt zijn dood verhaast te hebben. Men vond hem namelijk op de ochtend van de 9 October 1897 dood onder een boom liggen.
Er mogen andere ethnografen zijn geweest, die Kubary in omvang van kennis, misschien ook wel in exactheid overtroffen; hij bezat echter een gave, die zeer velen van zijn vakgenoten misten en missen; hij wist namelijk in ongelooflijk korte tijd het vertrouwen van primitieve volksgroepen te winnen, zodat deze mensen hem allerlei mededeelden, wat ze voor andere blanken verborgen hielden.
Het kan niet onze bedoeling zijn een volledig overzicht van Kubary's oeuvre te geven; het zeer verspreide materiaal is trouwens nog niet in zijn geheel verzameld. Maar bezien we zijn interessante studies over de Karolinen welke hij, zoals we reeds boven vermelden, te samen met de Leidse conservator Schmeltz publiceerde, dan worden we getroffen door Kubary's sterk uitgesproken neiging, het leven der door hem bestudeerde volkeren van alle kanten te bezien. Eenzijdigheid is hem absoluut vreemd.
De uitgebreide studie over het geld op het eiland Yap en op de Pelau-eilanden, plaatst ons dadelijk in deze primitieve maatschappij en leert ons vormen van ruil kennen, die ons ten enenmale vreemd zijn. In een ander opstel „De bouwkunst op de Pelau-eilanden" zien we in Kubary een man, die aanvoelingsvermogen heeft voor de kunstzinnigheid der door hem beschreven volken. Kortom, de studie dezer werken van de Poolse ethnograaf verbreedt in alle opzichten ons inzicht in het leven der primitieven. Wij wensen daarom de Poolse geleerden, die zijn gezamenlijke werken thans uitgeven, het grootste succes toe en wij hopen, dat er ook ten onzent belangstelling voor zal ontstaan. P.

Vooraanstaande Amerikanen over de economische vooruitgang van het Nieuwe Polen

Ook de bekende Amerikaanse journaliste Marguerite Riggings, die onlangs een studiereis door Polen maakte, erkent volgaarne, dat de Polen met hun driejarenplan grote successen hebben geboekt en dat de uitzichten voor het zesjarenplan alle reden tot optimisme geven. Zij schrijft immers in de New York Herald Tribune:
„Het lijdt geen twijfel, dat tot dusverre de Poolse economische planning onder leiding van de briliante communistische econoom Hilary Minc, de meest verbazingwekkende resultaten van Oost-Europa heeft opgeleverd.
Ondanks het feit, dat het driejarenplan in het begin fantastisch scheen, is het tot een goed einde gebracht. De steenkoolproductie is gestegen van 40.000.000 ton per jaar in 1946 tot 74.000.000 ton in 1949.
Een geweldige bevolkingsverplaatsing, waarbij 6.000.000 mensen betrokken waren, is uitgevoerd tussen het gebied, dat in het Oosten aan Rusland werd afgestaan en de Westelijke gebieden, die van Duitsland werden teruggenomen.
De bezoeker van Warszawa staat verbaasd over het indrukwekkend herstel. En dit alles heeft plaats gevonden in een land, dat in 1945 in puin lag en een chaos was, een land, waarvan de hoofdstad alleen al 700.000 oorlogsslachtoffers te betreuren heeft, ongeveer het dubbele aantal van de oorlogsverliezen van de Verenigde Staten.
De doelstellingen van het zesjarenplan zijn eveneens grandioos. De levensstandaard van de arbeiders moet in 1955 gestegen zijn met 60% in verhouding tot 1949 en tot het dubbele van voor de oorlog. De productie van de industrie moet rijzen tot 85% boven die van 1949 of tot meer dan viermaal de productie per hoofd der bevolking in de jaren voor de oorlog. De nieuwe, door de Sowjet-Unie geleverde hoogovens moeten het mogelijk maken, dat de staalproductie het dubbele wordt van voor de oorlog. De steenkoolproductie moet 100.000.000 ton per jaar bereiken. Dit zou betekenen, dat de Poolse steenkoolproductie samen met de geplande 500.000.000 ton van de Sowjet-Unie gelijk zou zijn aan die van West-Europa."
Dit is wel een zeer duidelijke beschrijving van iets wat wij in de kolommen van ons tijdschrift reeds herhaaldelijk hebben betoogd.

Enkele reproducties van de gekleurde titelbladen der Poolse kinderboeken

POOLSE KINDERBOEKEN

In het kader van de tentoonstelling van kinderboeken uit verschillende landen, onder auspiciën van Mevrouw Riemens–Reurslag. De tentoonstelling wordt enige weken gehouden in de Universiteitsbibliotheek, Singel, Amsterdam en wordt geopend op 28 Febr. 1950

Na de oorlog heeft het schrijnend gebrek aan goede kinder(prenten)boeken hier te lande o.a. geleid tot een loffelijke poging om hieraan tegemoet te komen en tevens een verbetering in het niveau te stimuleren. Een prijsvraag werd vol enthousiasme uitgeschreven. De inzendingen stroomden verbluffend rijkelijk binnen en . . . hoe pover bleek de inhoud. Al die heterogene „geestesproducten", (die door onze handen zijn gegaan) veroorzaakten een bittere deceptie: het welbekende na-oorlogse ontmoedigende gevoel van teleurstelling, dat ieder geestelijk strevend mens overmande.

Van wat op dit gebied voor het Poolse kind wordt gedaan kregen we een indruk toen we enige weken geleden een blik mochten slaan in een uitgebreide zending geïllustreerde Poolse kinderboeken. En enige dagen geleden kwam de vraag om „gauw even iets" bij de nevenstaande reproducties te schrijven.

Gaan fantaseren over deze kleurloze foto's? Een liefde op 't eerste gezicht, daar droomt men over, hoogstens dicht men er over. Maar om de wezenlijke waarde van deze kinderboeken te leren kennen moet men ze telkens weer ter hand nemen en er zich in verdiepen, zoals ook het kind, waarvoor ze bestemd zijn, er mee omgaat. Langs deze weg zijn we tot het inzicht gekomen, dat de waarde van deze frisse, vaak kleurrijke boeken niet alleen maar te danken is aan het

feit, dat ze veelal door knappe kunstenaars gemaakt zijn. Ook niet uitsluitend aan de humor. Een oer-eigen visie uit zich in een uiterst fijne observatie die op originele wijze vol gratie aan hartewarmte een milde humor verbindt.

De uiterst fijne en rake karakterisering van de dieren — en daarmede datgene wat de mens daarvan in zich heeft — wordt nergens gechargeerd; zij is nooit plomp of grof, maar liefderijk en vol verholen deernis.

Welk kind zou er boos worden op de dikkoppige kruisspin-mamsel in „De dennenkraam"!

Kan zij het helpen dat ze geen hals heeft en dat in haar bovenlichaam voor een echt hart nauwelijks voldoende ruimte schijnt te zijn? Met haar lange wijsvinger wijst ze op de foute rekensommetjes. Maar hoe moet ze daarbij stevig steunen op het rossige eikenblad, waarop ze haar achterpoten geplant heeft! Heel ons hart gaat echter uit naar 't argeloze slakje, dat zich in vol vertrouwen uit haar huisje gewaagd heeft en zijn tere voelhorentjes alleen maar op dit wezen gericht houdt.

Het zwarte schoolbord met de domme fouten beneemt immers slakje's uitzicht op de bloeiende bloem hoog daarboven. Het noodlottige bord zweeft als een fatum in de ruimte, met een luchtig strikje vastgebonden aan het rankende bloemtakje.

Op even bijzondere wijze worden ons de kinderen uitgebeeld in hun verbondenheid met de dierenwereld. Ontroerend is b.v. het simpele plaatje van het eenzame jongetje met zijn uitstralende zwarte haardos, dat, terwijl de tranen hem over de wangen biggelen, op een takje met een vogeltje gezeten, lipjes aan snebjes zich troosten laat, terwijl zijn handje op het vogelruggetje vertrouwelijk rust.

En dan „Pan Drops en zijn troep"! In een rijk karaktervol gewaad verschijnt hier het bekende sprookjesmotief van de „domme Hans", die de familie waaruit hij stamt en waarin hij thuis behoort, verlaat en de wijde wereld intrekt om na merkwaardige contacten met de dierenwereld en veel avonturen, volledig mens te worden.

Wij zien Pan Drops met zijn kleine bontgekleurde knapzak doelbewust voortstappen over een stijgende gele weg, die wel uit zonnematerie lijkt te bestaan en die zich in groene verten verliest. Van over een grijs hekje wordt hij door zijn vijf grote broers nagekeken, terwijl ze over hem staan te praten.

Lecz nie było w świecie lisa
Ponad lisa Witalisa.

Wondermooie melodieën moet Pan Drops wel spelen op zijn kapotte kam, dat zijn vijf nieuwe kameraden hem zo vrolijk volgen: de langsnavelige ooievaar schrijdt op hoge poten als een beschermvogel vlak achter hem, vrolijk huppelt daarachter het eekhoorntje, blij rent de muis en de trage slak sluit met de bedachtzame rups de rij.

Als dan Pan Drops zijn muzikaal talent op een pleintje in de stad aan de man gaat brengen, zien we dit gezelschap geleidelijk verburgerlijken. Pan Drops draagt een broekje van courantenpapier en een zwart hoog hoedje, de muis heeft een strikje in haar staart, ten slotte zelfs drie!

Het eekhoorntje is volkomen een burgerjuffrouw geworden, alleen haar niet in te tomen pluimstaart verraadt nog iets van haar ware wezen; de rups balanceert zo coquet met een parasolletje, dat men zich niet kan voorstellen, dat er ooit nog een vlinder uit haar kan groeien. Alleen de huisjesslak is zichzelf gebleven.

Dit kostelijke boek heeft maar één schaduwzijde, n.l. dat men de kinderen, als ze er eenmaal in verdiept zijn, moeilijk naar bed zal kunnen krijgen.

Iets van het wezen van de Poolse

vos met zijn enorme staart is onze lezers al bekend uit het jachtverhaal in ons laatste Decembernummer „De witte vos”.

Hier staat hij nu in levende lijve, Witalis, met zijn groen jagershoedje:

„Vele vossen zijn er,
Zo als Witalis was er geen”.

Inderdaad, ongehoord zijn de „Schelmenstreken van de vos Witalis”, die Jan Brzechwa beschrijft.

Op de titelpagina toont de illustratie van Jan Marcin Szancer ons Witalis' dolle rit door het oerwoud, hoog staande tussen de geweien van twee pijlsnelle herten.

En als we nog dachten, dat Reintje's staart diende om — als met een plumeau — zijn sporen uit te wissen; hier zien we wel heel wat anders. Met het vette hapje nog in zijn bek spiest hij b.v. en passant aan zijn hoge pluimstaart een heel vogelnestje met jonge vogeltjes.

Wij zien Witalis zitten, zelfvoldaan bij 't vuurtje waarboven hij zijn pas gevangen eendje aan 't spit roostert. Bij de felle hoogoplaaiende rosse vlam van zijn staart verbleekt het houtvuur.

Wat hij met zijn scherp vernuft uitgedacht heeft; niets edels weet zijn schrale lijf er mee te beginnen, als een vlam laait in zijn enorme staart, alle ongebruikte vuur en warmte. En hij is er nog trots op ook, in zijn volkomen onbewustheid.

Met de handspiegel in de ene poot kamt hij met de andere die heerlijke staart, hij kamt maar steeds. Het komt zelfs zo ver met hem, dat hij voor dit werk twee slaafjes neemt, twee eekhoorntjes natuurlijk, want wie heeft er meer verstand van pluimstaarten dan zij! Terwijl die twee zich met kam en borstel weren, kan Witalis zijn aandacht concentreren op zijn eigen veroveraarskop, met 't groene jagershoedje op.

Dan zien we hem tronend in vol ornaat, op een boomstronk. Maar in 't herfstig landschap met de ijle hoge bomen op de laatste pagina, hoe kleintjes loopt hij daar op de eenzame kale weg, een heel gewoon vosje met 'n slepende staart en een speurend opgeheven kop.

Mijmerend vragen we ons af, of ergens in een Pools oerwoud, somtijds eens een hol geweest is, dat de bakermat was van de Griekse Alopex (vos) uit Aesopus' fabels. En konden we de stamboom vervolgen van de Reinaart die ons door „Willem die Maedoc maecte” zo springlevend is overgeleverd, het zou ons waarlijk verwonderen, als het spoor niet zou leiden naar 't hol van een van Witalis' voorvaderen.

Onder de boeken voor grotere kinderen is in 1947 een nieuwe uitgave van het klassiek geworden „Pan Twardowski” van Artur Oppmann (Or-Ot) verschenen.

Een pendant van de fantastische baron van Münchhausen, maar een boek met een volkomen ander eigen karakter, waarin Faustmotieven te vinden zijn. Op het titelblad rijdt hij voor de verbaasde ogen van de burgers reuzengroot op een trotse bonte haan in zijn Pools costuum, dat dezelfde bonte kleuren vertoont.

Deze haan verwisselt hij later voor een enorm gevleugeld wit paard, dat hem hoog verheft in het hemelruim, waar hij ten laatste een rustpunt vindt op de rand van de maansikkel. Van daar uit blikt hij, nog niet vrij van zijn verbond met de duivel, in cosmische wijdten en wacht . . . En daar zit hij nu nog en zingt.

Eveneens voor oudere kinderen is de vertaling van het boeiende Russische boek „De vijand onder de microscoop”, een levensloop van Pasteur.

Voorts zijn er vertalingen van klassieke boeken uit verschillende

landen voor verschillende leeftijden, bijvoorbeeld: Robinson Crusoë, Jack London, Victor Hugo's Notre Dame de Paris, Collodi's Pinocchio (met illustraties van de uit Poolse humoristische bladen bekende kunstenaar Witz), Gulliver's reizen enz.

Alle boeken, waarvan hier sprake is, zijn verschenen in de jaren 1945 tot 1949. Er zijn heel goedkope kinderweekblaadjes, en boekjes, een enkel kwaterntje soms, goedkoop papier en middelmatig geïllustreerd; maar zo'n vliegend blaadje brengt toch b.v. een klassiek waardevol verhaaltje als „De avonturen van het hengelende jongetje" van Maxim Gorki, onder het bereik van elk kind. En daarnaast een bloesemende overvloed van rijker en harmonischer vorm en inhoud.

Hiertoe was een land in staat, dat zo zwaar geteisterd werd, als wij ons nimmer ten volle kunnen indenken. Een land dat zijn uiterste krachten inspannen moet voor zijn materieel herstel.

Een vraag rijst nog. Is het opzet of toeval, dat de sprookjes van Germaanse en Romaanse bodem ontbreken? Het zou de moeite lonen zich hier nader in te verdiepen. Wel troffen we aan een bundel typisch Poolse (Warszawische) legenden. De sage, welke de oorsprong van het wapen van Warschau verklaart laten wij hier volgen.

Het sagenboek, waaraan dit verhaal werd ontleend is opgenomen onder de boeken voor het vierde leerjaar van de bibliotheken der Poolse lagere scholen.

M. d. G.

In de Poolse schouwburg te Warszawa „Kujawiak", ballet.

5 jaren Toneel, Opera en Concert

Na de bevrijding van Polen boden de Poolse gebouwen, die aan de kunst gewijd waren, het beeld van een groot puinveld. Maar ondanks alle geldelijke en materiële moeilijkheden, vorderde de wederopbouw van schouwburgen en concertzalen zeer snel. Reeds gedurende de oorlog werd als eerste de schouwburg van het Poolse leger geopend, onder leiding van Władysław Krasnowiecki. Met „De jonkvrouwelijke geloften" en „Het huwelijk" opende reeds in 1944 het eerste Poolse speelseizoen in de bevrijde gebieden.
De onvermoeide inspanning van de toneeldeskundigen en vooral de ruime ondersteuning van de regering bevorderden in hoge mate een snel herstel van schouwburgen en concertgebouwen.
Daardoor was het mogelijk, dat reeds in het begin van het jaar 1946 in totaal 59 schouwburgen, opera- en concertgebouwen voor het publiek toegankelijk waren. Hieronder waren 17 jeugdschouwburgen en poppen- of marionettentheoters. Inmiddels is het totaal aantal gebouwen gestegen tot 102.
Het spreekt van zelf, dat tengevolge van de grote structuele veranderingen, de omvangrijke ontwikkeling van het kunstleven in Polen zich niet bepaalde tot het tot stand komen van toneel en toeschouwersruimten. Er voltrekt zich in Polen een culturele omwenteling, welke van het toneel, de opera en de concertzaal een aangelegenheid voor het gehele volk maakte. Terwijl vóór de oorlog zeer brede lagen van de bevolking van kunstgenot verstoken bleven, is het aantal toeschouwers in het speelseizoen 1945/1946 van 5700 tot niet minder dan 8,5 millioen gestegen.

De voornaamste taak.

De voornaamste taak van de Poolse schouwburg was na de oorlog, om de arbeiders en boeren als toe-

Foto links: *De dirigent Fitelberg, die ook in Nederland bekend is, neemt in z'n eigen land een belangrijke plaats in*

schouwers te winnen. Dat dit niet maar voetstoots gelukte ligt voor de hand. Maar niettemin bestaat thans het publiek voor de overgrote meerderheid uit boeren en arbeiders. Dit is stellig in hoge mate te danken aan het feit, dat de Poolse schouwburgen bij hun opvoedkundige taak de problemen van de dag niet schuwen. Bovendien zijn de toegangsprijzen tegenwoordig tien maal zo goedkoop als vóór de oorlog en wordt voor 65 % van de toeschouwers een verlaagde prijs berekend of deze ontvangen vrijkaartjes.
De schouwburg van voor de oorlog, die op winstmaken uit was en het burgerlijk publiek wilde winnen, had uiteraard ook zijn repertoire ingesteld op dat publiek. Deze onzuivere drijfveren zijn thans niet meer van invloed op de samenstelling van het speelplan. Waardeloze stukken werden radicaal van het repertoire afgevoerd, de keuze van de stukken wordt slechts bepaald door hun ideologische- en kunstwaarde.
Het Poolse toneel heeft daarom de klassieken weer tevoorschijn gehaald; bij 99 premières in het seizoen 1945/1946 werden werken van oudere Poolse schrijvers opgevoerd. Dit aantal steeg in het speelseizoen 1948/1949 tot 143.
Hiermede is niet gezegd, dat men voortaan waardevolle blijspelen, vaudevilles en operettes versmaden zal. Ook op dit gebied is de culturele waarde van dergelijke vermakelijkheden beslissend voor het opvoeren daarvan.
Wij zouden onvolledig zijn, indien wij niet tevens melding maakten van hetgeen er op dit gebied in West Polen is tot stand gebracht. In Wroclaw, Szczecin, Olstyn en Gdańsk, waar het Poolse toneel vóór het uitbreken van de oorlog onbekend was, werd een kunstniveau bereikt, dat welhaast dat van het Warszawase toneel overtreft. Het behoeft wel geen betoog, dat hierdoor een belangrijke factor voor de culturele ontwikkeling van deze gebieden is geschapen.

Meer dan voor de oorlog.

Ook opera's en orkesten kunnen in Polen op veel succes bogen. Terwijl vóór de oorlog in het gehele land slechts twee opera's en enige symphonie-orkesten bestonden, zijn er thans vier opera's en vijftien symphonieorkesten. Hierbij dient vermeld te worden, dat de Poolse opera voornamelijk met jonge krachten werkt, doordat de oudere kunstenaarsgeneratie gedurende de oorlog zwaar geleden heeft.
Ook in de toekomst blijft de voornaamste taak het trekken van brede lagen der bevolking. Een van de belangrijkste maatregelen om een geregeld theaterbezoek voor de grote massa mogelijk te maken, is het vergroten van de schouwburgen, zodat zij meer toeschouwers zullen kunnen bevatten. Bovendien worden er naast de bestaande 87 schouwburgen binnen afzienbare tijd nog drie nieuwe bijgebouwd. Voorts vordert de wederopbouw van het Warszawase concertgebouw zeer snel, zo ook de restauratie van de grote schouwburg in de hoofdstad. In Wroclaw, Szczecin, Lódź en Gdańsk worden eveneens nieuwe schouwburgen gebouwd.
Ongetwijfeld zullen de aanstaande feest-weken en wedstrijden voor de verdere ontwikkeling van het theaterwezen en de tegenwoordige dramaturgie van grote betekenis zijn. Na de Shakespeare-feesten die onlangs gehouden zijn, zullen nu in het kader van een feestweek werken van Klassiek-Russische en Sowjet-auteurs op het Poolse toneel worden opgevoerd. De twaalf beste gezelschappen zullen in Warszawa voor een eindwedstrijd optreden. Voor 1950 staat een feestweek van Poolse toneelwerken van deze tijd op het programma.
Een feestweek van Poolse muziek, met medewerking van de beste Poolse solisten, symphonieorkesten en balletten zal dit jaar in de Bosopera van Sopot de élite van de Poolse muziekwereld tot zich trekken.
Ongetwijfeld zal het niveau van de kunstuitvoeringen belangrijk worden verbeterd, doordat nog meer schouwburgen, opera's en concertzalen door de Staat zullen worden geëxploiteerd. Eind 1949 waren er 79 van de 102 in het bezit van de staat.
De Poolse kunstenaar weet in de tegenwoordige tijd, dat hij een zending heeft te vervullen. De toeschouwers en de toehoorders weten, dat de poorten van de concertzalen en de schouwburgen voor hen openstaan.
De kunst voor het volk — dit wordt hier verwezenlijkt!

Foto rechts:
Kindertheater in Warszawa

Foto onder:
In de tuin van het slot Wawael te Craców treedt het „Ballet van het Poolse leger" op in „de Bruiloft in Craców"

Foto onder:
Een groep amateur toneelspelers in Dzierzonow

Foto midden:
Een scène uit J. Słowacki's „Fantasie"

NIEUW STANDBEELD VAN MICKIEWICZ TE WARSZAWA ONTHULD

Men kan wel zeggen, dat de 28e van de afgelopen Januarimaand tot één grote nationale feestdag in Polen is uitgegroeid. Op die dag toch werd in de hoofdstad een nieuw standbeeld van Mickiewicz onthuld — het oude was natuurlijk aan de Duitse vernieling prijsgegeven. Ofschoon uit alle delen van het land betuigingen van de diepste sympathie binnenkwamen, vond de plechtigheid toch haar natuurlijk middelpunt op de plek, waar het standbeeld nu verrezen is. De hoogsten in den lande waren bij deze onthulling aanwezig. President Bolesław Bierut hield bij deze gelegenheid een rede, waarvan wij hier een resumé geven.

In de diepste ontroering brengt de Poolse hoofdstad heden haar hulde aan de grootste onder de scheppers van onze nationale cultuur. Verzameld aan de voet van het opgerichte gedenkteken voelen wij ons sterker dan ooit verbonden met zijn machtig onvergankelijk scheppend genie, en wij beleven weer met vlammende kracht het onvergelijkelijke, grote en revolutionaire dat de eminente dichter in ons volk wist op te wekken op de ogenblikken van zijn meest intense vervoering.

En machteloos bleek de onuitsprekelijk laaghartige wraak te zijn van die barbaarse fascisten, die door het standbeeld van Adam Mickiewicz te vernielen in hun domheid meenden op deze wijze de revolutionaire bezieling te kunnen smoren, welke de werken van de dichter in onze volksmassa wakker roepen. Juist het tegendeel was het geval. Nooit te voren stond onze volksmassa zo dicht bij de grootse scheppingen van Adam Mickiewicz dan dit heden het geval is, in welke scheppingen hij de moedertaal een onvergelijkelijke hoogte wist te doen bereiken.

In duidelijke, klare formuleringen wijst de President op 's dichters strijd voor de vrijheid, hoe hij zijn machtige stem verhief tegen het „door roest aangevrete, zelfvoldane opportunisme van de geprivilegeerde maatschappelijke klassen". De dichter beschouwde het als zijn levensdoel de strijd te voeren voor de vrijheid en voor de onafhankelijkheid van zijn volk. En in deze strijd vond hij zijn geestverwanten in de Russische Dekabristen, die weliswaar op utopische, maar niet minder revolutionaire wijze hun strijd tegen het Tsaristisch despotisme voerden.

Waar het Poolse staatshoofd in zulke ondubbelzinnige bewoordingen Mickiewicz als een vrijheidsheld eerde, daar bleven ook de aanwezige gasten niet achter in hun huldebetoon aan 's Polens grootste dichter. Nicolaï Tichonow sprak o.a. namens de Sowjet dichters en kunstenaars. Ook hij legde er de nadruk op, dat de wandaden der Duitsers — zij staken o.a. Mickiewicz' geboortehuis te Nowogródz in brand — juist een omgekeerde uitwerking op het Poolse volk hadden en dat de banden tussen dit volk en zijn dichter steeds nauwer werden. Tichonow gewaagde van de grote bekendheid, welke Mickiewicz' werken in de Sowjet Unie genieten. Mag men het door Mickiewicz zo hartstochtelijk bezongen Lithauen niet een van de verbindingsbruggen tussen Polen en de Sowjet Unie noemen!

Met een zeer grote belangstelling werd ook de rede van Paul Eluard beluisterd. Het moet het Poolse auditorium goed hebben gedaan, dat juist in een periode van betreurenswaardige spanningen tussen Polen en Frankrijk een representant van dit laatste land open getuigenis aflegde van de sympathie en vriendschap, welke hem en millioenen Fransen met het land van Mickiewicz verbindt. Met gerechtvaardigde trots memoreerde Eluard de gastvrijheid, welke Mickiewicz „die de Poolse toekomst in zich droeg" in zijn (Eluard's) land had genoten. Maar, aldus Eluard, de broederschap uit het verleden tussen Frankrijk en een verdrukt Polen is nu veranderd in een broederschap met een Polen, dat in de stralende glans zijner overwinning staat.

Tot slot drukken we nog een brief af geschreven door Maria Mickiewicz, kleindochter van Adam Mickiewicz, een brief gericht aan de Poolse President in welke zij haar verknochtheid met het Polen van heden tot uitdrukking brengt.

Werkzaamheden kort voor de onthulling van het Standbeeld van A. Mickiewicz

Brief van de kleindochter van Adam Mickiewicz aan de President van Polen, aan de Poolse Premier en aan de Burgemeester van Warszawa

In verband met de plechtige onthulling van het gedenkteken voor Adam Mickiewicz te Warszawa, heeft de in Parijs woonachtige hoogbejaarde kleindochter van de grote dichter, trouw aan diens idealen van vrijheid en vooruitgang, een brief gericht tot de President van Polen, de Poolse Minister-president en de Burgemeester van Warszawa. Zij zegt daarin tot hen en tot al haar landgenoten het volgende:

„Ik ben heden vervuld van een grote vreugde en ontroering. De laatste krenking van de Teutoonse horden is uitgewist: het beeld van mijn onsterfelijke grootvader staat weer op het voetstuk, waarop het geplaatst was door het dankbare hart van de natie.

Wij weten, welk een groot hart Adam Mickiewicz had en hoe groot de liefde was, waarmede hij heel zijn volk omvatte.

Wij weten ook, dat zijn grootste ideaal de broederschap der volkeren was. Wij weten, dat het licht van zijn geest gans Polen zal doordringen en stralen over heel de wereld.

Hoezeer zou ik wensen heden temidden van U te zijn in mijn dierbaar Warszawa, om samen met U de gelofte af te leggen, dat wij nooit de weg zullen verlaten, die hij ons gewezen heeft.

Helaas laat mijn hoge leeftijd de vermoeienissen van een reis niet meer toe. Rode rozen waren de lievelingsbloemen van mijn grootvader. In gedachten leg ik een bos van deze rozen neer temidden van de vele bloemen, die gij hem heden hebt gebracht.

Laat onze harten zich verenigen in de gemeenschappelijke uitroep: LEVE POLEN!

w.g. Maria Mickiewicz.

Originele schets van Adam Mickiewicz met opdracht

Adam Mickiewicz

SLOT

Nu wij Mickiewicz's laatste levensperiode gaan behandelen, is het meer dan ooit noodzakelijk onze blik te richten naar de achtergrond tegen welke deze zich afspeelde. Zonder een duidelijk begrip van de internationale verhoudingen van die dagen blijft zijn reis naar Constantinopel iets onbegrijpelijks. Nu is 't natuurlijk onmogelijk, om hier in deze kolommen een uiteenzetting te geven van de oorzaken die ten slotte leidden tot het grote conflict tussen Rusland enerzijds, en Frankrijk, Engeland en het koninkrijk Sardinië anderzijds, we kunnen dus maar één sector van de Krim-oorlog in ogenschouw nemen, of anders gezegd ons interesseert hier in de eerste plaats, welke verwachtingen de naar West-Europa geëmigreerde Polen koesterden nadat eenmaal de oorlog uitgebroken was en of zij bij een nederlaag van hun onderdrukker (het Tsaristische Rusland) hun bevrijding konden tegemoet zien. Wat dan natuurlijk insloot, dat zij al het hunne moesten doen, om deze nederlaag te verhaasten. Nadat wij ons dan van dit deel onzer taak hebben gekweten, zullen we in het licht stellen, hoe ook een niet-Pool — en dit was waarlijk niet de eerste de beste, want wij doelen op geen mindere dan Karl Marx — volkomen de betekenis van het Poolse vraagstuk bij het hangend conflict doorschouwd heeft. Eerst dan zal ons de werkzaamheid van Mickiewicz in Constantinopel duidelijk worden.
Als we nu ons oor te luisteren gaan leggen naar datgene, wat vooraanstaande Polen uit die dagen over de Krim-oorlog verkondigden dan valt onze keus dadelijk op Ludwik Mierosławski. Wij doen dit om twee redenen; ten eerste omdat zijn uitlatingen tot de merkwaardigste uit zijn kring behoren, ten tweede ook omdat onze lezers reeds enigermate met hem bekend zijn. Wie zich ons artikel over Bettina von Arnim en Polen herinnert, weet, dat deze merkwaardige vrouw zich als kampioene had opgeworpen voor deze door de Pruisische machthebbers gevangen genomen half-Pool. In de tijd, die we nu behandelen was hij in Parijs gevestigd en reeds vóór de Krimoorlog was uitgebroken, had hij theoretische beschouwingen gepubliceerd over de quaestie, die kort daarna van uit het stadium der theorie in dat der actualiteit zou overgaan. Wij lezen in zijn De la Nationalité Polonaise dans l'Equilibre européen pag. 531: „Zal eenmaal het conflict tussen het Tsaristische Rusland en West Europa losbarsten dan kan dit laatste op twee bondgenoten rekenen en wel op Turkije en op het opstandige Polen. Deze oorlog moet dan ook naar Polen worden verlegd. Hier kan men het Tsaristische Rusland een dodelijke stoot toebrengen. Het Tsaristische Rusland zonder Polen houdt op een gevaar voor Europa te zijn en wel om de volgende redenen: Door de Poolse landen grenst Rusland aan Duitsland en aan Turkije, door de Poolse rivieren zijn de Oostzee en de Zwarte Zee Russische wateren geworden, slechts door het inlijven van Polen kan Rusland een panslavistisch Rijk worden, de Poolse provincies zijn vijfmaal dichter bevolkt dan het Tsaristische rijk, ze beschikken over betere verkeersmiddelen, over een vruchtbaarder bodem en ook hun troepencontingenten zijn voor het Tsaristische Rusland van onschatbare waarde." Mieroslawski heeft ook zijn hoop gevestigd op de vrijzinnige Russen, die de naar bevrijding hunkerende Polen de broederhand zullen reiken. Met eerbied herdenkt hij de Dekrabisten en hij maakt dan ook een onderscheid tussen de Russische natie en het Tsarisme, maar hij onderschat de macht van dit Tsarisme geenszins. Dit democratische Polen nu — aldus Mierosławski — is op een bondgenootschap met het Westen aangewezen.
Miersllawski is er zich zeer duidelijk van bewust, dat deze bevrijdingsstrijd met zeer grote moeilijkheden gepaard zal gaan, maar hij ware geen Pool geweest, zo hij zijn bereidwilligheid tot dit offer niet tot uitdrukking hadden gebracht. „Iedere vreedzame democratie eist een bloedige geboorte. Iedere nationale oorlog is heilig en apostolisch, aangezien hij de volkeren uit de slavernij van het materiële,

de bron van iedere slavernij, bevrijdt en hun de vrijheid van het offer, de proefsteen van iedere vrijheid, teruggeeft."
Ook degene, die zich aan het toenmalige Poolse Messianisme vervreemd voelt, zal toch moeten toegeven, dat hier een man aan het woord is, die door zijn verleden bewezen had, dat 't hem ernst was, wanneer hij de Poolse vrijheidsgedachte in een transcendentale sfeer opnam.
Een deel van de Poolse emigranten te Parijs vond zijn middelpunt in het Hôtel Lambert te Parijs, waar vorst Adam Czartoryski de leiding in handen had. Hij zal in de Septemberdagen van het jaar 1854 een manifest uitvaardigen. waaruit zeer stellig blijkt, dat ook hij zich zeer duidelijk bewust is welke betekenis Polen voor de oorlogvoerenden heeft, maar waarin hij toch een voorzichtigheid aan de dag legt, welke Mierosławski ten enenmale vreemd was.
Czartoryski overweegt alle mogelijkheden van een aanval op het Tsaristische Rusland, hij komt tot de conclusie dat de Poolse Oekraïne zeer grote kansen biedt, mits deze aanval gepaard gaat met een landing van uit de Oostzee in Koerland. Maar — en dit is nu juist het grote verschil tussen hem (Czartoryski) en Mierosławski: de Polen moeten hierbij voorlopig een passieve houding aannemen. Zij moeten deze passiviteit eerst dan opgeven, als zij van de mogendheden de vaste garantie hebben gekregen, dat er na de oorlog een onafhankelijk Polen zal herrijzen.
Men kan Czartoryski een realiteitsbesef niet ontzeggen; het door hem uitgekozen gevechtsterrein — de Poolse Oekraïne — was daarom al een gelukkige greep, aangezien hier juist boerenopstanden tegen het Tsarisme waren uitgebroken.
De Parijse „Kółko" (men zie ons voorgaande artikel) ging echter nog verder. De groep organiseerde Poolse legioenen in Turkije, welke in hun vaandels de volgende leus droegen „Voor onze en uw Vrijheid". De Poolse generaal Józef Wysocki kreeg volmacht, om onderhandelingen te voeren met de Turkse regering. Is de Kółko eenmaal tot die stap overgegaan, dan begrijpt ook het Hôtel Lambert, dat het voor de onder Czartoryski ressorterende groep gevaarlijk is zich de wind uit de zeilen te laten nemen, ook zij stuurt in de persoon van Zamojski een afgezant naar de Porte, eveneens met het aanbod, om Poolse vrijwilligers te organiseren. De noodlottige rivaliteit tussen de het Tsarisme bestrijdende Polen heeft dus ook in Constantinopel haar intocht gedaan.
Naast deze op zich zelf al zeer uiteenlopende groeperingen plaatst zich nu een derde, die in Michał Czaikowski haar geestelijk leider erkent. Deze Czajkowski had zich in de Poolse literatuur van zijn dagen een zekere naam verworven door zijn Kozakkennovellen (Powieści Kozackie). De titel van dit werk bewijst reeds, dat hij zich onder de Kozakken op zijn plaats voelde. Ook in Constantinopel is zijn voornaamste hoop gevestigd op de opstandige elementen onder deze beredenen.
Na het voorafgaande zal 't de lezer nu wel duidelijk zijn geworden, waarom Mickiewicz naar Constantinopel toog, doch tevens zal hij reeds bevroed hebben welke moeilijkheden de dichter aldaar te wachten stonden, nu hij zich onder landgenoten bevond, die elkander de prioriteit van de aanval op het Tsarisme betwistten. Alvorens echter Mickiewicz' Constantinopel-tijd te beschrijven, dienen we nog eerst een ander complex van omstandigheden te belichten.
Frankrijk en Engeland hadden dus de wapenen tegen het Tsaristisch Rusland opgenomen. Het ware echter zeer naïef om aan te nemen, dat hierbij het verlangen domineerde om Europa te verlossen van de drukkende tirannie der Romanows. Hoe flauwhartig een Napoleon III tegenover het Poolse vraagstuk stond is ons reeds duidelijk geworden, toen we in ons vorig artikel de audiëntie beschreven, waarin hij de Poolse delegatie — onder welke zich ook Mickiewicz bevond — afpoeierde; welke andere houding had men ook kunnen verwachten van een man, die vanaf het begin zijner regering op een bondgenootschap met Rusland aanstevende (men vergelijke o.a. Thouvenel Nicolas Ier et Napoleon III pag. 36, 86). En nu Engeland. De blootlegging der motieven, welke de Engelse regering van die dagen tot een conflict met Rusland dreven, zou een plaatsruimte vereisen, die ons helaas niet ter beschikking staat. Wij kunnen echter naar een in zijn soort eersterangs werk verwijzen — wij doelen op de in twee delen gebundelde artikelen, welke Marx en Engels in die dagen in de New York Tribune en in enige andere bladen deden verschijnen.
Deze te weinig gelezen en bestudeerde artikelen geven ons een geheel andere kijk op het wereldgebeuren van die dagen dan die welke ons door de meeste beroepshistorici wordt verschaft. Voor ons is het nu van het allergrootste belang, zij 't dan ook in het kort, weer te geven, hoe Marx zich het Poolse vraagstuk dacht in het kader dezer verhoudingen.
In een artikel van de 14de October 1854 lezen we: „Es besteht kein zweifel darüber, dasz Nikolaus sich ziemlich wenig darum bekümmert, was dem Süden seines Reichs geschieht, *solange er noch mehr als 300.000 Mann in der glänzenden, strategischen Stellung in Polen konzentrieren kann* (cursivering van ons), gleich einem Keil zwischen Preuszen und Österreich hineingetrieben, überflügelt sie beide und ist dabei mit den stärksten Mitteln des Widerstands ausgerüstet, die Kunst und Natur im Verein darbieten können."
Wij zouden uit het door ons genoemde werk nog talrijke soortgelijke citaten kunnen geven, liever dan dit te doen, slaan we een ander eveneens veel te weinig bekend boekje van Marx open, waaruit duidelijk blijkt, dat Marx zeer goed de motieven doorzag, welke het Tsarisme bij het onderdrukken van Polen leidden.
In Herr Vogt laat de grootmeester van het wetenschappelijk socialisme zich aldus over deze quaestie uit: „Den Befestigungen im grösztem Stil angelegt bei Warschau, Modlin, Iwangorod, diente die Niederhaltung Polens nur als Vorwand. Ihr wirklicher Zweck war „vollständige strategische Beherrschung des Weichselgebiets, Herstellung einer Basis für den Angriff nach Norden, Süden und Westen."
Aldus de mening van een naar het buitenland verbannen geniaal Duitser, misschien is 't wel interessant om even te releveren, hoe leidende persoonlijkheden in Duitsland zelf de Poolse quaestie beschouwd wilden zien. Er waren er, die van uit het Duitse standpunt een te machtig Tsaristisch Rusland als een gevaar beschouwden: deze elementen vonden in de toenmaals bekende Bunsen hun spreektrompet „Der Zweck des groszen Kampfes musz sein, Ruszland auf seine natürlichen Grenzen in Europa zurückzuweisen."
Zo dit echter betekende, dat Pruisen (eventueel Duitsland) mee te werken had aan Polen's bevrijding, dan vond deze mening de krachtigste bestrijder in Otto von Bismarck.
We hebben hem reeds vroeger leren kennnen als een Polen-verachter; ook in de Krimoorlog-periode wijst hij alles, wat maar zweemt naar een herstel der Poolse vrijheid met ongekende verwatenheid van de hand (men zie Gedanken und Erinnerungen I 118—114) [1]).
Wij hebben nu de beide problemen: „de Poolse emigratie en de Poolse vrijheid" en „Europa en de Poolse Vrijheid" genoegzaam toegelicht, om ons weer tot Mickiewicz zelf te kunnen wenden. Hij zal dus onder elders beschreven voorwendsels de tocht naar Constantinopel aanvaarden en hij trekt niet over land, maar hij onderneemt van uit Marseille de zeereis. Jammer genoeg zijn zijn eigen mededelingen over de dagen op de boot doorgebracht zeer schaars, we moeten ons tevredenstellen met fragmenten uit een dagboek van een zijner reisgenoten Armand Levy, die geen blijk geeft een al te scherp opmerkingsvermogen te bezitten. Het is dan ook een verademing als we tussen deze kleurloze mededelingen een enkel woord van Mickiewicz zelf opvangen. In een brief aan zijn dochter is de minnaar der oudheid

[1]) In zijn Briefwechsel I 201—202 laat Bismarck zich ook zeer laatdunkend uit over de Poolse onafhankelijkheid. Hij somt met een zekere spitsvondigheid een aantal redenen op waarom Oostenrijk voordeel zou hebben bij deze onafhankelijkheid en hij verklaart, dat Pruisen er niets dan nadeel van zou ondervinden.

aan het woord. Hij meldt hoe men Creta gepasseerd is en hoe men getuurd heeft naar het Ida-gebergte, waar eens Zeus is grootgebracht. Chios en Lesbos worden eveneens met een zekere weemoed herdacht. Eenmaal in Constantinopel aangekomen, deelt hij zijn oude vriendin Mevrouw de Klustine mede, dat de nauwe straatjes van die stad herinneringen aan kleine Lithause stadjes in hem wakker roepen. Van de Turken krijgt hij zeer aangename indrukken; de kooplieden zijn eerlijk en niet opdringerig, men vindt in de bazars niets van schreeuwerige reclames.
Doch hoe belangrijk deze indrukken ook voor ons mogen zijn, we mogen nooit vergeten, dat Mickiewicz niet als toerist hierheen was getogen en dat hij zijn belangrijk reisdoel steeds in het oog hield. Spoedig na aankomst in Constantinopel maakt hij dan ook zijn opwachting bij de Engelse gezant Lord Strafford Radclif. Ofschoon deze hem zeer beminlijk ontvangt, ontveinst Mickiewicz zich toch niet, dat Polen niets van hem en zijn opdrachtgevers te verwachten heeft. Als hij later in een onderhoud met de bovengenoemde Armand Levy een relaas geeft van deze audiëntie, deelt hij kort en krachtig mee, dat Engeland niets voor de Poolse zaak wil doen.
Adam Mickiewicz was dus naar Constantinopel gereisd, om het zijne te doen voor het organiseren der Poolse legioenen; hem zweefde echter nog een ander denkbeeld voor. Wie zich ons vorig artikel herinnert, kent die passage uit een vroeger manifest, waarin hij een onverbrekelijk verband legt tussen Polen en Israël.
De passage immers luidde: „Voor Israël, de oudere broeder, eer, broederschap en hulp op zijn weg naar het eeuwige en aardse heil. Gelijk recht in alles."
Voor hen, die de *dichter* Mickiewicz speciaal de schepper van Pan Tadeusz kennen, is deze passage in geen enkel opzicht verwonderlijk. Mickiewicz behoorde tot de in die tijd helaas niet al te talrijke Polen die de Joden als volkomen gelijkwaardige medeburgers wilden beschouwd zien. Pan Tadeusz en ook zijn andere werken bieden voldoende materiaal ter adstructie. Als hij in de vierde zang een echt brok Pools leven schildert, doorweeft hij deze beschrijving met allerlei beelden en vergelijkingen aan het Joods ritueel ontleend en als hij in diezelfde zang de Jood Jankiel ten tonele voert, wijst hij er op, dat deze het Pools nationale leven verrijkt heeft met allerlei cultuurschatten, o.a. met het volkslied, dat hij het eerst in Italië had gehoord, waar de trompetten der Poolse legioenen het hadden geblazen en dat dit volkslied door zijn toedoen in Polen zelf ingang had gevonden. Hij is het, dat de twisten tussen de met elkaar krakelende Polen bijlegt; Mickiewicz heeft dan ook slechts één betiteling voor hem „een Pools patriot".
Is het nu wonder, dat de man, die in een Pools gedicht, het grootste, dat ooit geschreven is, de Joden in de Poolse cultuurkring opnam, ik herhaal is het nu wonder, dat deze man de Joden eveneens in de bevrijdingsstrijd voor het gemeenschappelijk vaderland wilde betrekken!
Als concessie aan de tijdgeest wilde hij dit doen geschieden in een apart te vormen Joods legioen, in de vaste overtuiging, dat de Joden, na de afwerping van het Tsaristische juk, met de Polen samen een betere toekomst tegemoet zouden gaan. Men mag dit voor die tijd een illusie noemen; in ieder geval heeft Mickiewicz er voor geleden en gestreden.
De tegenstand bleef niet uit, een belangrijk deel van de in Constantinopel verblijvende Polen weigerden om zich op dit door Mickiewicz ingenomen hoge standpunt te plaatsen.
Ja, zo groot is de spanning geweest tussen Mickiewicz en de van het Joodse legioen afkerigen, dat daardoor het verhaal in omloop kwam als zouden Mickiewicz' tegenstanders hem een onnatuurlijke dood hebben doen sterven. De vergiftigings-legende door Boy-Zelenski, een twintigtal jaren geleden uitgebroed, heeft echter slechts weinig gelovigen gevonden; men mag dus wel aannemen, dat Mickiewicz een slachtoffer van de cholera is geworden, die op de 27e November van het jaar 1855 een eind aan dit rijke leven heeft gemaakt. De reeds vaker genoemde Armand Levy heeft enige dagen na die dood de kinderen van dit overlijden verwittigd; aan deze brief ontlenen wij de volgende bijzonderheden:
Levy had Mickiewicz' huis om 2 uur in de middag verlaten, om een paar boodschappen te gaan doen. Toen hij om vier uur terugkwam, trof hij de huishoudster in de grootste onrust. Mickiewicz lag doodziek op zijn bed. Drie in allerijl toegeschoten Poolse doctoren constateerden cholera. De van de pijnen ineenkrimpende patient werd door een Lithause priester bediend. Mickiewicz smeekte de bij zijn bed staande Levy zijn kinderen de laatste groeten over te brengen en gaf kort daarop de geest.
Tot zover Levy. Nadat de lijkmis in de kerk Saint Antoine gelezen was, werd het gebalsemde lijk ingescheept in een naar Marseille vertrekkend schip, daar Mickiewicz toch altijd zijn verlangen had uitgedrukt op het kerkhof te Montmorency naast zijn vrouw begraven te mogen worden.
Op de 21e Januari 1856 vond dan de begrafenis op Franse bodem plaats. De dichter Bohdan Zaleski hield de lijkrede. Behoeven we uitvoerig stil te staan bij de passage's, waarin de spreker Mickiewicz' verdiensten voor het Poolse volk, neen voor de hele Slavische wereld doet uitkomen! We geloven van niet, al mag ik dan wel één zin releveren, waarin de spreker misschien met een toespeling op een van Mickiewicz hoofdwerken hem noemt „een pelgrim naar het graf van zijn moeder, Polen, teneinde deze dode weer het leven in te blazen en haar te helpen bij haar opstanding."
Dan even een korte (voor de spreker zeker smartvolle) vermelding van de kleine afwijkingen van de leer, welke de overigens getrouwe Katholiek Mickiewicz zich veroorloofde, waarna Zaleski zijn blik richtte naar enige graven in de onmiddellijke nabijheid van het pas gedolvene. „Hier liggen de onafscheidelijke metgezellen van onze Kosciuszko, Kniaziewicz en Niemcewicz, zodat wij dit Montmorency mogen beschouwen als een doorgangshuis voor onze grote doden. Want niet zodra zal ons vaderland zijn vrijheid hebherkregen, of deze illustere heengeganen zullen hun laatste rustplaats te midden van hun volk vinden. Dit, Adam Mickiewicz beloven we u en allen, die hier liggen."
Nog tientallen jaren voor de bevrijding kon die belofte althans gedeeltelijk worden ingelost. Wel was Craców in het jaar 1870 nog niet Pools, maar toch werd dat jaar Mickiewicz's lijk in een van de grafkelders van het Wawelpaleis bijgezet, waar ook Józef Poniatowski en Kosciuszko rusten. Elders in dit nummer kan de lezer ingelicht worden over de wijze, waarop het nieuwe Polen zijn dichter eert.

De artikelenreeks over Mickiewicz zou onvolledig blijven indien we vergaten één vraag te stellen. En deze vraag, alleszins gerechtigd in een tijdschrift, dat Nederland—Polen heet, luidt kort geformuleerd aldus: bestaan er ook verbindingslijnen tussen Mickiewicz en Nederland? En hierop past maar één antwoord vrijwel gene.
In Mickiewicz' oeuvre wordt ons land geen enkele maal genoemd. Misschien zou men één uitzondering kunnen maken voor een paar regels uit de derde zang van Pan Tadeusz. De graaf redetwist met Talimena en Tadeusz over de vraag of het natuurschoon van Polen met dat van Italië kan wedijveren. Hierbij laat hij zich ontvallen: „Italië is het land van de schilders. Behalve Breughel en Ruysdael heeft het Noorden geen enkele landschapschilder van de eerste rang aan te wijzen."
Deze oogst is dus wel heel arm.
En welke weerklank heeft Mickiewicz in Nederland gevonden?
Ook hun moet ik weer antwoorden „vrijwel gene".
Prof. van Wijk, die in een vorig nummer terecht als geleerde is geëerd heeft een dertig jaar geleden in de Gids twee artikelen aan Mickiewicz gewijd. Van Wijk zou de eerste zijn geweest om te erkennen, dat literatuurbeschouwing zijn fort niet was, zodat we het best doen deze opstellen maar stilzwijgend te passeren. P.

Iets over CHOPIN's *briefwisseling*

We hebben in ons vorig nummer iets medegedeeld over de wijze, waarop de volledige Chopin-editie tot stand zal komen. Het is wellicht niet ondienstig iets over de huidige stand van Chopin's briefwisseling mee te delen. Wij doen dit niet zonder aarzeling, want Chopin was zich er duidelijk van bewust, dat het nageslacht op ondelicate wijze met deze brieven zou kunnen omspringen.

In het jaar 1832 schrijft hij daarom aan Delfina Potocka: „Je moet mijn brieven vernietigen, want als iemand ze in handen zou krijgen, zou dit voor jou compromiterend kunnen zijn en het zou mij moeilijkheden en onaangenaamheden kunnen veroorzaken."

Toch mag men het als een geluk beschouwen, dat Delfina Chopin's dringend verzoek niet heeft ingewilligd en dat er nogal wat van de tot haar gerichte brieven zijn bewaard gebleven. Misschien zullen we later eens in de gelegenheid zijn een overzicht te geven van de omzwervingen, die de originele exemplaren (en dit geldt ook voor aan anderen gerichte Chopin-brieven), vooral in de oorlogsjaren hebben gemaakt; voor het ogenblik willen we in een korte samenvatting iets mededelen over de verschillende boekwerken, waarin de tot ons gekomen briefwisseling van Chopin is neergelegd.

De eerste publicaties van dien aard zijn de boekwerken van Mauryc Karasowski (De jeugd van Ch.) „Młodość" Fryderyka Chopina (Warszawa 1869) en Frederyk Chopin Zycie, Listy, Dziela, F. Chopin, Leven, Brieven en Werken (Warszawa 1882), waarvan Duitse (1877), Amerikaanse (1878), Engelse (1879) en Japanse (1924) vertalingen zijn verschenen.

Karasowski heeft zich echter weinig moeite gegeven om Chopin's handschrift te ontcijferen en vond het nodig talrijke drastische uitlatingen van Chopin te fatsoeneren.

Conscientieus is het werk van Mieczysław Karlowicz, getiteld Niewydane dotychczas pamiątki po Chopinie (Warszawa 1904). Ook in het Frans verschenen als Souvenirs inédits de Fréderic Chopin (Paris et Leipzic 1904).

In 1907 zag het Italiaanse werk Epistelario di Frederico Chopin (Rocca San Casciano) het licht. Het is van de hand van Gualterio Petrucci.

In 1911 verscheen een Duitse vertaling van Chopin's brieven, verzorgd door Bernard Scharlitt. Scharlitt behoudt de verdienste vele (niet alle) fouten van Karasowski verbeterd te hebben.

Het belangrijke werk van Ferdynand Hoesick van 1912, getiteld Chopiniana (Tim I Korespondencja Chopina Warszawa, het tweede deel is nooit verschenen), bevat 225 brieven van en aan Chopin.

De in 1943 door de Duitsers vermoorde Chopin-enthousiast Edouard Ganche, publiceerde in zijn „Dans le souvenir de Chopin", Paris 1925, eveneens een serie brieven van Chopin.

Zeer belangrijk was de publicatie van Stanislaw Pereświet — Sołtan — Listy Frederyka Chopina do Jana Bialobłockiego — een schoolvriend van Chopin (Brieven van Chopin aan Jan Białoblocki) zijnde 13 tot op het ogenblik dier verschijning onbekend gebleven brieven uit de jaren 1825—1827.

In 1928 verscheen te München „Chopin's Gesammelte Briefe" verzameld door Henryk Opieński in Duitse vertaling van A. Guttry.

Voortbouwend op het werk van Hoesick publiceerde Anja Goldenweiser in het jaar 1925 een Russische vertaling van 305 Chopin-brieven met waardevol commentaar.

Het bovengenoemde werk van Opieński verscheen achtereenvolgens in een (onnauwkeurige) Amerikaanse vertaling (Chopin's Letters New York 1931) en in een Franse Fréd. Chopin Lettres (Paris 1933).

Eerst 4 jaar later zag de Poolse editie het licht „Listy Frederyka Chopina" (Warszawa 1937). Zij wordt algemeen geprezen, ofschoon de Chopinoloog Sydow speciaal in de uit het Frans vertaalde brieven tal van onnauwkeurigheden heeft opgediept.

Ook de chronologische volgorde schijnt niet helemaal in de haak te zijn.

Wij meenden de serieuze Chopinbewonderaars hier te lande een dienst te hebben bewezen met deze korte bibliographie.

Wij kunnen ieder aanraden zulk een bundel Chopin-brieven ter hand te nemen. Men leert de meester uit deze correspondentie nog van een andere kant kennen dan uit zijn Mazurka's en Nocturnes. De bovengenoemde Chopinoloog Sydow schrijft er ergens van: „In dit werkelijk zwakke organisme huisde een sterke, pittige geest, een echt Mazurische geest, welke zich niet alleen in zijn jeugdbrieven openbaart, maar ook in zijn correspondentie, die uit de eindperiode van zijn leven dateert toen hij door een zware ziekte werd geplaagd."

P.

Dr. Jan Kobryner, handelsattaché bij de Poolse Legatie in Den Haag, ontvangt dagelijks van 10—1 u. op zijn kantoor, Alexanderstr. 24, Tel. 180202 en 114449.

EEN OPEN BRIEF

v/h Katholieke Weekblad „Dzis i Jutro" (Heden en morgen)

aan de Katholieken van West-Duitsland

Het Poolse Katholieke weekblad „Dziś i Jutro" publiceerde enige tijd geleden een open brief aan de Duitse Katholieken in West-Duitsland.

Wij menen dat deze brief ook onze Nederlandse lezers zal interesseren, des te meer omdat wij als Vereniging „Nederland-Polen" ons tot taak hebben gesteld het Nederlandse volk te vertellen wat in het Polen van heden leeft. Het is daarom bijzonder interessant om te vernemen hoe de Poolse Katholieken op het ogenblik denken over hun geloofsgenoten in West Duitsland. Men moet daarbij niet uit het oog verliezen dat deze stem des te meer betekenis heeft omdat Polen een Katholiek land is. Wij laten hieronder een uittreksel volgen van deze belangwekkende brief.

„Vol spanning en met grote aandacht volgen wij de gang van zaken, zoals die zich ontwikkelt in Duitsland na het einde van de oorlog. Wij volgen die dingen, die het ons mogelijk maken ons op de hoogte te stellen, welke richting in uw land de overhand verkrijgt, dat wil zeggen of het Duitsland gelukt zijn grote opmerkelijke Europese tradities te vernieuwen en weer te beleven, of dat het — wat in de gehele cultuurwereld gevreesd wordt — de politieke en ideologische lijn van de Hohenzollern, Bismarks en Hitlers zal voortzetten. Als Katholieken, Europeanen en Polen hopen wij vurig, dat de eerste mogelijkheid zal worden verwezenlijkt.

Daarom zien wij vol ongerustheid bepaalde gebeurtenissen die in West-Duitsland plaats vinden, die er het bewijs van zijn dat daar de tradities van Pruisische „Überhebung" en van het imperialisme weer herleven. Het is droevig, dat slechts enkele jaren na het einde van de bloedigste van alle oorlogen gebeurtenissen mogelijk zijn als de revisionistische en van haat vervulde eisen van de afgevaardigden in Bonn en als de volkomen openlijk plaats gevonden hebbende bijeenkomst van parachutisten in Wezel, waar het Horst Wessellied gezongen werd.

Grote bitterheid en protest wekt het bij ons dat onder de oorlogshitsers, onder de stemmen die de oude, ongelukkige aan Polen vijandelijke leuzen herhalen, wij niet alleen de stemmen horen van uw lekenbroeders, als Heuss, Adenauer, J. Tielman en E. Puschel. maar ook zelfs van geestelijken om slechts de Prelat Dr. Mense, Pater Reichenberger en Pater Diehl te noemen. Zij houden geen rekening met hun priesterlijke waardigheid en stellen zich in dienst van een grenzenloos nationalistisch egoïsme waardoor in de laatste oorlog zoveel onschuldig bloed werd vergoten. Deze geestelijken bedenken niet welke verschrikkelijke gevolgen hun gedrag voor de gehele Katholieke wereld, voor Europa en voor het Duitse volk kan hebben.

Met grote bitterheid en schaamte vervult het ons dat in Duitsland nooit de schuld van het Duitse volk aan de door de nationalisten begane misdaad in de oorlog op duidelijke manier in het licht werd gesteld, noch van de zijde van een Katholieke leek noch door een geestelijke (uitgezonderd enkele individuele gevallen zoals b.v. Bisschop Sproll en Bisschop J. J. van der Velden). Nooit hebben zij openlijk hun leedwezen voor deze verschrikkelijke misdaad uitgesproken en nooit hebben zij op een of andere manier blijk gegeven van hun wens om iets goed te maken.

Hierdoor is duidelijk bewezen, dat aan de Katholieken in West Duitsland het bewustzijn van de zedelijke houding van een Katholiek vreemd is.

Een grote mogelijkheid — het vertrouwen van de Duitse bevolking — werd door hen verguisd. Door hun gedrag in de Westelijke Zone heeft de CDU ons, Poolse Katholieken, een grote smartelijke teleurstelling bereid. Tot ons leedwezen kunnen wij hen niet als een Christelijke Partij beschouwen en ons tegenover hen gedragen als t.o.v. een politieke vertegenwoordiging van onze geloofsgenoten. Met een zodanige CDU, zoals die op het ogenblik in Bonn bestaat kan geen eerlijk mens in Polen een woord wisselen. Daarom richten wij ons niet tot de CDU, maar tot alle eerlijk denkende Duitse Katholieken in West-Duitsland.

De gehele wereld ondergaat grote, ongekende veranderingen en hervormingen op maatschappelijk, economisch en politiek gebied. De voltooiïng van deze veranderingen, haar positieve resultaten, eisen, als ze niet tot negatieve willen ontaarden, vrede en naastenliefde. In Oost-Duitsland vonden de Duitsers, die een nieuwe taal spreken, woorden, waaruit het verlangen blijkt, het vertrouwen tussen het Duitse volk en de andere volkeren weer te herstellen. Als Katholieken en Polen spreken wij de hoop uit, dat er zich in Duitsland nog werkelijke Katholieke krachten bevinden, die het zedelijk gevoel van het volk vertegenwoordigen, die de omvang van de oorlogsmisdaad en ook het onzedelijke in de houding van de Katholieken van de CDU ten volle beseffen en die moedig de weg zullen gaan die door de Katholieke ethiek wordt voorgeschreven.

Duitse Katholieken keert niet terug tot de Pruissische geest van geweld en aanvalsoorlogen, bindt U niet aan de partij van het imperialisme, die vijandig is aan de geest van het Evangelie. Uw plaats in de wereld is bij die Katholieken, die strijden voor de vrede onder de volkeren".

De Sirene

(Uit Warszawische legenden van Arthur Oppman (Or-Ot)

Zeg ,Simon, heb jij die waternymph soms gezien?
Gezien heb ik haar niet, Matheus, want door de bomen heen kon ik de bron niet zien; ik durfde er niet dichter naar toegaan, maar ik heb haar horen zingen.
Waren het de sirenen, die zongen?
Wat, weet je dat niet, Matheus? Ze zingen! En hoe! Dat klinkt over Bugaj en over de Weichsel, man, alsof een zilveren klokje klingelt. Je zou er dag en nacht naar willen blijven luisteren.
Nou, en verder? Wat nog meer?
Tja, verder niets. Ik luisterde en luisterde en een onverklaarbaar verlangen schoot in mijn botten, tot het gezang ophield. De sirene is zeker gaan slapen in de bron, want de zon ging al onder; moeizaam ging ik naar de hut terug, maar de hele nacht kon ik niet slapen en ik dacht nergens anders aan, dan aan de sirene.
Je maakt me nieuwsgierig! Die zou ik wel eens willen ontdekken en zien.
Ja maar hoe? Want als ze ons ziet loopt ze weg en verstopt zich in het water. Misschien is het ook wel een zonde om naar zo'n ongedoopt schepsel te kijken en naar haar verlokkend gezang te luisteren.
Zonde of geen zonde, dat is de vraag. We kunnen het beste vader Barnabo, de kluizenaar om raad vragen. Dat is een verstandig en vroom mens; die zal ons wel zeggen wat we moeten doen.
Net wat je zegt, Matheus, kom laten we naar hem toegaan.
Laten we maar gaan, de vissen zullen niet uit de Weichsel weglopen, en wij zullen bij de geestelijke wel wijzer worden.
Zo spraken twee vissers aan de oever van de Weichsel, eens in die oeroude tijden, op de plek, waar nu de stad Warszawa ligt; of liever gezegd, waar nu het lage land aan de Weichsel is, bevond zich een klein vissersdorpje, omgeven door dichte wouden, die krioelden van groot wild, elanden, wilde stieren, wolven en beren.

II

Zo, dus jullie vertellen, dat ze gezongen heeft?
Natuurlijk, dat zei ik U toch.
Hm, zingt ze vaak zo?
Nou, elke dag! Kort voor zonsondergang, als de Weichsel roodachtig goud gekleurd wordt, begint over Bugaj haar lied te weerklinken.
En hoe lang duurt dat zingen?
Totdat de zon is ondergegaan. Als het donker wordt in de wereld, dan hoor je haar niet meer.
Komt ze 's nachts nooit uit de bron te voorschijn?
Of ze te voorschijn komt of niet, dat weet ik niet, maar U moet wel weten, dat ze bij volle maan ook zingt. Vaak word ik wakker door de maneschijn die door mijn raam het huis binnengluurt, plotseling hoor ik dan soms uit de verte een klank, als het gezang van een leeuwerik, als een klokje, als een viool van lindenhout, dat was ze dan.
Dat zou ik wel eens zeker willen weten, daarom zou je moeten...
Bij deze woorden zonk vader Barnabo in een diep nadenken, terwijl de beide vissers vol spanning wachtten, tot hij voldoende nagedacht zou hebben om hun raad te kunnen geven.
Vader Barnabo was een oude, lange, magere grijsaard, met een witte baard, zijn hoofd was zo kaal als een biljartbal; hij was gekleed in een eigengemaakte monnikspij. Zijn gelaat, door rimpels doorgroefd, straalde ernst en goedheid uit.
Alle drie zaten ze op een bank vóór de hut van de kluizenaar, een bank, die bestond uit twee boomstronken, waar een ruwe plank op lag. Het was een Juli-namiddag en in het bos geurde het naar hars en bloemen. De vogels zongen vrolijk, de bijen zoemden blij, een groene specht met een rode kraag klopte met zijn snavel, als met een hamer op de schors van een grote breedvertakte eik en pikte er wurmpjes uit.
Vader Barnabo dacht nog steeds na, en toen hij eindelijk klaar was met denken sprak hij:
Weet je wat we moeten doen: bij volle maan gaan we samen naar het bronnetje; over onze kleren moeten we verse groene takken hangen, het beste is lindetakken vol bloesems, zodat de sirene geen mensenlucht kan ruiken, anders komt ze niet te voorschijn; we verstoppen ons dicht bij de bron, als ze er uit komt en begint te zingen, dan gooien we een strik over haar heen van dunne wilgetwijgen, besprenkeld met wijwater, want tegen zo eentje is geen tovermiddel opgewassen. We boeien haar liefderijk, en brengen haar als een geschenk naar de vorst in Czerak.
Maar we moeten onze oren met was dichtstoppen, om haar klagen en smeken niet te horen, anders zou ons hart week worden en zouden we de kracht niet opbrengen om haar gevangen te nemen. Vreselijk treurig is het sirenengezang.
Zo is het, net wat U zegt, vader Barnabo; ik kan er van meepraten, want ik heb haar horen zingen. Een mens wordt nog niet zo dronken van de beste mede als van de stem van de sirene. Zullen we dan tot vollemaan wachten?
Ja, goed, tot vollemaan.
Ze namen afscheid van elkaar en ieder ging zijn's weegs. De vissers naar hun netten, die ze in de Weichsel hadden uitgeworpen en vader Barnabo ging bidden.

III

Daar, waar nu de rand van de rechter Weichseloever is en waar later de gebouwen van de oude stad verrezen, loopt nu een straat, die de naam Bugaj draagt, daar ruiste vele, vele jaren geleden een groen oerwoud.
In dit woud, op een heuvel, die zich boven de rivier verhief, welde een bron, waarvan het water in snelle vaart de helling afstroomde. Dicht aan de oever van de rivier groeiden zilverstammige berken, en kromme wilgen raakten met hun lange afhangende takken

het water aan; er bloeiden wilde rozen en een groen grastapijt was doorweven met blauwe vergeet-mij-nietjes.
Op deze helling woonde de sirene.
Het was een verrukkelijk vredige maannacht. De zilvergouden maan zeilde door het blauwe met sterren bezaaide firmament en blikte neer op de sluimerende aarde, op de wouden en de bron.
Maar in het bos was niet alles in slaap.
Achter de berken en wilgen, die op de helling stonden, kon men drie neergehurkte gestalten zien. Ze drukten zich tegen de bomen, die dicht bij elkaar stonden en hun spiedende blikken rustten op het water van de schuimende beek, welk water in het zilveren maanlicht telkens veranderde. Hier waren de twee vissers Simon en Matheus en de kluizenaar Vader Barnabo.
Plotseling dook uit het water een wonderschone gestalte op, men kon haar in het maanlicht duidelijk onderscheiden. Ze had lang pikzwart haar, dat neergolfde langs haar, als uit marmer gebeeldhouwde hals; haar hemelsblauwe ogen waren naar de maan gericht, ze keken wonderlijk doordringend en treurig, haar rozig gezichtje was zo betoverend, dat het hart van de vissers bijna stilstond van ontroering.
De sirene bleef een ogenblik stil, ze was verzonken in de aanblik van de maan en de sterrenhemel, en in deze stille betoverende nacht weerklonk een zo heerlijk gezang, zo kristalrein, dat het scheen of de maan, de millioenen sterren, de aarde en de hemel aandachtig mee luisterden. Onverwachts sprongen de drie bovenvermelde gedaanten geruisloos vlug naar voren, geen roofzuchtige lynx zou het hen verbeteren in zijn sprong op een voorbijsnellend hertekalf. Ze boeiden haar met uit wilgentenen gevlochten banden, en sleepten haar uit het water op de weide.
Vergeefs bood het ongelukkige schepsel weerstand. Vruchteloos smeekte zij met haar menselijke en toch zo wonderbaarlijke stem. Zij kon hen niet met haar stem vermurwen, want op raad van vader Barnabo hadden zij hun oren met was dichtgestopt.
Wat moeten we nu doen? Waar naar toe met haar? Dit vroegen de vissers, hijgend, zenuwachtig.
Wat nu? sprak de kluizenaar, wacht even, ik zal het jullie dadelijk zeggen. Haar in de nacht naar de vorst in Czersk brengen, dat gaat in geen geval. We moeten haar dus zolang opsluiten en door de herder van de gemeenschappelijke kudde laten bewaken. Bij het krieken van de dag zullen we in de vrachtwagen hooi leggen en dan op weg naar Czersk! Goed of niet?
Dat is een wijze raad vader Barnabo, een goeie raad!
De maan scheen op de open plek in het bos, waar de vissers de geboeide sirene neerlegden: ze was duidelijk te zien. Tot het middel was zij zoals we reeds verteld hebben, een wonderschoon meisje, van het middel af een zilverglanzende vis. De stakker lag zonder zich te verroeren, met gesloten, wonderlijke ogen, de handen langs haar lijf neerhangend, alleen de vissenstaart sloeg af en toe tegen de grond, precies als bij een snoek of een karper die net uit het water opgehaald is.
We moeten nu weggaan zei de kluizenaar, pak haar beet.
Simon en Matheus pakten de sirene op en droegen haar naar het dorp toe.

IV

Staszek, doe open.
Vlug, vlug, doe toch open! Wat is dat nou? Hebben de rovers je vermoord, dat je geen beweging maakt? Schiet een beetje op, lui varken! Vooruit nou.
Krachtige vuistslagen van Simon en Matheus vielen als mokers op de staldeur.
Zij waren het, die met vader Barnabo probeerden binnen te komen in het grote gebouw, achter welks wanden, — men kon het door de in het hout gezaagde openingen zien — de koeien met hun natte snoeten stonden.
Wat is er aan de hand, wie is daar? Ik kom er al aan, ik kom. Wie maakt er midden in de nacht zo'n lawaai, wat is er gaande?
Er schuifelde iemand op zijn blote voeten, men hoorde hard gapen, een hand tastte in het donker naar de grendel, vond die, maakte de deur open, de scharnieren knarsten en de slanke jeugdige gestalte van de herder Staszek trad naar buiten.
Iedere geest looft God den Heere —
Vader Barnabo, en jullie Simon en Matheus? Wat wilt U?
Stil. Kijk eens, zie je dit? De sirene. Die hebben we gevangen! We willen haar hier tot morgenochtend laten liggen! Als het dag wordt zullen we haar naar Ccersk transporteren, naar de vorst!
Sirene? Jezus Maria! Waarachtig is het zo! Wat is ze mooi!
Klets niet! Mooi is ze! Een heks, dat weet toch iedereen. Zo iemand neemt de mooiste gedaanten aan om des te gemakkelijker een Christelijke ziel te verleiden.
Mijn lieve God! Is dat waar? Verleidt ze Christelijke zielen? En wat moet ik met haar beginnen?
Bewaken tot morgenochtend! Maar waak voortdurend. Slaap niet in. Pas op, dat ze haar boeien niet verbreekt, want dan gaat ze er vandoor.
Ha, jullie zeggen, dat ik de wacht moet houden. Dat zal ik doen. Wanneer komen jullie haar afhalen?
Dat heb ik al gezegd, zo gauw als het dag wordt. Nu zullen we haar binnen neerleggen, laat haar liggen.
En Staszek, denk er aan: geen oog van haar afwenden! Let goed op, begrepen. Jij bent verantwoordelijk voor haar.
Wees maar niet bang! Ik wist wel raad met de bontgevlekte stier, die als de baarlijke duivel te keer ging, dus dan zal ik het met de sirene ook wel klaarspelen.
Nou, het beste en gegroet. We zijn terug zodra je maar een hand voor ogen zien kunt.

V

Staszek bleef met de sirene alleen. Ze lag bij de muur tegenover een venster, dat in de tegenoverliggende muur was uitgehakt; Staszek ging tegenover haar zitten en deed wat hem bevolen was. Hij keek onafgebroken oplettend naar haar, zonder ook maar een ogenblik dat wonder uit het oog te verliezen. De maan scheen door het raampje naar binnen en belichtte het wonderschone gezichtje als een sterretje, die stralen vielen ook op haar zeer treurige ogen.
Het verveelde Staszek niet om zo onafgebroken naar haar te kijken, nog nooit in zijn hele helven had hij een zo wonderschoon gezicht gezien, en nog nimmer zulke diepe verleidelijke liefelijke ogen vol aardse bedwelmende schoonheid.
Plotseling richtte de sirene haar betoverende ogen op Staszek, richtte haar hoofdje met de zwarte golvende haren op; haar rode mondje opende zich en zij begon te zingen.
Zij zong een liedje zonder woorden, een liedje zo wonderschoon, dat zelfs de bomen daarbuiten ophielden te ruisen en de koeien hun zware koppen ophieven uit de trog en naar haar toewendden; ze hielden op met herkauwen en luisterden naar het betoverende lied van de sirene.

Staszek was half buiten zich zelf. Nooit in z'n leven had hij zo iets gehoord. Het gezang van de sirene bracht zijn hart in beroering, zoals de lente ieder mensenhart ontroert. Hij voelde, dat er iets wonderlijks in zijn binnenste gebeurde, hij voelde, dat hij beter werd, wijzer, dat er zich andere werelden voor hem openden, waarover hij nog nimmer nagedacht had, werelden vol engelen en wonderen.
De sirene keek hem recht in de ogen en sprak:
Open de deur en volg mij.
Hij gehoorzaamde. Hij opende de deur en wachtte, wat er zou gebeuren. Hij behoefde niet lang te wachten. De sirene stond op van het stro, waarop ze lag, en huppelend op haar vissenstaart, ging ze de drempel over en begaf zich de kant van de Weichsel op.
Onderwijl zong zij. De koeien die zij voorbijging hieven hun koppen op en begonnen klagelijk te loeien, de bomen ruisten op het rhythme van het lied van de sirene, ze ruisten zo droevig, dat de hemel tranen begon te regenen.
De regen hield op, de zon straalde; er kwamen mensen uit de huizen, zij keken vol bewondering naar het prachtige gezicht.
De sirene ging zingend verder.
Toen ze al bijna bij de oever van de Weichsel was, draaide zij zich om, keek in de richting van het dorp en riep luidkeels:
Ik heb je lief, oever van de Weichsel, ik heb U lief, mensen met goede harten, ik was Uw lied en de luister van Uw leven.
Waarom hebt ge mij gevangen genomen, waarom hebt ge gewild dat ik geboeid in de gevangenis op bevel van de vorst moest zingen?
Ik heb gezongen voor U, eenvoudige mensen, voor U, mensen met een goed hart, maar op bevel wil en zal ik niet zingen.
Liever wil ik mij voor goed verbergen, ik wil liever voor U verdwijnen en in het vervolg alleen nog maar door het ruisen van de stroom tot U spreken. Wanneer er moeilijke en harde tijden komen, tijden waarvan gij niet eens kunt dromen, tijden waarvan uw kinderen en uw kindskinderen zich zelfs geen voorstelling zullen kunnen maken, dan in de jaren van onrecht en nederlaag, dan zal het ruisen van de golven voor uw nakomelingen betekenen het zingen van hoop, van kracht en overwinning.
Op dit ogenblik kwamen van de kant van het dorp de beide vissers met de kluizenaar aangerend en riepen:
Vangt haar, houd haar vast, laat haar niet los!
Pak haar toch! Laat ze niet ontsnappen!
Maar de sirene plonsde in het water en achter haar aan in dezelfde kolkende stroom Staszek. Hij sprong er midden in, kwam weer boven, keek rond en riep:
God zij met U!
En hij verdween.

Jaren en eeuwen zijn verstreken. Op de plaats waar eens het dorp was, verrees de stad, een dichtbevolkte, rijke en heldhaftige veste.
Deze stad, later de hoofdstad, heeft ter herinnering aan dit wonderlijke avontuur de sirene in haar wapen opgenomen en dit wapen is tot heden nog te zien aan de gevel van het stadhuis te Warszawa.

Poolse Ondernemingen

die gerechtigd zijn tot het voeren van handel met het buitenland

Wij ontvingen uit de zakenwereld vele vragen naar adressen met welke handelsrelaties in Polen zouden kunnen worden aangeknoopt. In verband hiermede late wij de onderstaande opgave volgen:

Centrala Zbytu Produktów Przemysłu Węglowego
Verkoopcentrale voor producten van de Steenkoolindustrie
export van steenkool en cokes
Katowice, ul. Kościuszki 30, tel. 369-41/45
telegramadres: „Węglokoks” — Katowice
bijkantoor: Warszawa, Lwowska 11,
tel. 868-02, 868-93.

Centrala Tekstylna, Biuro Eksportowe, „Cetebe”
Textielcentrale, Exportkantoor „Cetebe”
export van textielproducten
Łódź, ul. Moniuszki 6, tel. 140-46, 140-76
telegramadres: „Cetebe” — Łódź.

„Metalexport” — Przedsiębiorstwo Państwowe Wyodrębnione
„Metaalexport” — Bijzondere Staatsonderneming
export van machines en van producten van de metaal- en electrotechnische industrie
Warszawa, Zgoda 5, tel. 83-120/-22
telegramadres: „Metalex” — Warszawa.

„Minex” — Centrala Eksportowa Wytworów Przemysłu Mineralnego
„Minex” — Exportcentrale voor producten van de Mineraalindustrie
export van cement, producten van de aardewerkindustrie, kristal, porcelein en grondstoffen voor aardewerkbereiding
Warszawa, Kredytowa 4, tel. 898-80
telegramadres: „Minex” — Warszawa.

„Papexport” — Centrala Handlowa Przemysłu Papierniczego
„Papexport” — Handelscentrale van de Papierindustrie, Exportkantoor
export van papierwaren
Warszawa, ul. Wspólna 50, tel. 810-00/02
telegramadres: „Papexport” — Warszawa.

Centrala Handlowa Przemysłu Drzewnego
Handelscentrale van de Houtindustrie, Exportkantoor
export van houten artikelen — meubelen, timmermanswerk, verpakkingen (kisten, vaten), houten vloerbedekking (parket), houten galanteriewaren
Warszawa, ul. Chmielna 57, tel. 886-74
telegramadres: „Cehapede” — Warszawa.

„Paged” — Polska Agencja Drzewna
„Paged” — Pools Houtagentschap
export en import van hout, planken, viltplaten, houten kroonlijsten
Warszawa, Pl. Trzech Krzyży 18,
tel. 854-20, 854-21, 854-22
telegramadres: „Cepaged” — Warszawa.

Centrala Handlowa Przemysłu Cukrowniczego
Handelscentrale van de Suikerindustrie
export van suiker
Warszawa, Al. Niepodległości 161,
tel. 400-81, 418-30, 440-11, 440-16
telegramadres: „Cukrozbyt” — Warszawa.

Centrala Mięsna, Centrala SpółdzielczoPaństwowa
Vleescentrale, Coöperatieve Staatscentrale
export van vleesproducten en levend vee
Warszawa, ul. Lwowska 8,
tel. 800-81
telegramadres: „Polmeat” — Warszawa.

Centrala Spółdzielni Mleczarsko-Jajczarskich, Biuro Eksportowe
Centrale van de Zuivel- en Eierencoöperaties
export van eieren, boter, gevogelte, veren en dons
Warszawa, ul. Hoża 66/68, tel. 89-601/-05, 886-41
telegramadres: „Cesemjot” — Warszawa.

Polskie Zakłady Zbożowe, Biuro Handlu Zagranicznego
Pools Graaninstituut, Kantoor voor de Buitenlandse Handel
export en import van graan, graanproducten en aardappelen
Warszawa, ul. Kopernika 30, tel. 821-44, 851-94
telegramadres: „Pezet” — Warszawa.

„Polimex” — Polskie Towarzystwo Importowe Maszyn i Narzędzi Sp. Z O. O.
„Polimex” — Poolse Importmaatschappij van Machines en Werktuigen N.V.
De import van machines en onderdelen, werktuigen e.a.
Warszawa, ul. Czackiego 7/9, tel. 805-09/11, 805-63/66 e.a.
telegramadres: „Polimex” — Warszawa.

„Elektrim” — Polskie Towarzystwo Handlu Zagranicznego dla Elektrotechniki Sp. Z O. O.
„Elektrim” — Poolse Buitenlandse Handelsmaatschappij voor de Electrotechniek N.V.
import van grondstoffen en artikelen voor de electrotechnische industrie en krachtinstallaties, benevens export van producten van de electrotechnische industrie
Warszawa, ul. Pulawska 29, tel. 407-54, 435-46
telegramadres: „Elektrim” — Warszawa.

Biuro Łożysk Toczonych
Kantoor voor Rollagers
Warszawa, ul. Filtrowa 71a, tel. 855-95/6
telegramadres: „Poliloz” — Warszawa.

„Varimex” — Polskie Towarzystwo Handlu Zagranicznego Sp. Z O. O.
„Varimex” — Poolse Buitenlandse Handelsmaatschappij N.V.
export van producten van volksvlijt, import van grondstoffen voor de aardewerk- en papierindustrie en diversen
Warszawa, ul. Kredytowa 4, tel. 898-80
telegramadres: „Varimex” — Warszawa.

Centrala Handlowa Przemysłu Motoryzacyjnego — „Motozbyt”
„Motozbyt” — Handelscentrale van de Motorenindustrie, Kantoor voor de Buitenlandse Handel
import van gemotoriseerd materiaal, reserveonderdelen, toebehoren, en bijbehorend rubber materiaal
Warszawa, ul. Mazowiecka 13, tel. 814-71
telegramadres: „Motorim” — Warszawa.

Polskie Towarzystwo Maszyn Biurowych Sp. Z O. O.
Poolse Maatschappij voor Kantoormachines N.V.
import van statistische- en kantoormachines, hulpinstallaties en reserve-onderdelen voor deze machines en kantoorartikelen
Warszawa, ul. Szpitalna 8, tel. 827-25
telegramadres: „Tabulator” — Warszawa.

Centrala skór Surowych
Centrale voor onbewerkte Huiden, Kantoor voor de Buitenlandse Handel
import van ongelooide huiden, plantenaftreksels voor de leerlooierij en export van ongelooide huiden
Łódż, ul. Wólczańska 73, tel. 164-53, 216-75
telegramadres: „Cees" — Łódż
bijkantoor: Warszawa, Mochnackiego 17.

Centrala Handlowa Przemysłu Skórzanego
Handelscentrale voor de Lederindustrie, Kantoor voor de Buitenlandse Handel
export en import van producten van de lederindustrie
Łódz, Piotrkowska 89, tel. 174-52, 209-24
telegramadres: „Skórimpex" — Łódż.

„Hortus"
export en import van zaden
Warszawa, ul. Klonowa 20, tel. 808-28, 808-29
telegramadres: „Hortus" — Warszawa.

„Las"
export van producten van bosexploitatie
Warszawa, ul. Asfaltowa 9, tel. 433-66
telegramadres: „Celas" — Warszawa.

„Czytelnik" — Spółdzielnia Wydawnicza, Centrala Zagraniczna
„Czytelnik" — Coöperatieve Uitgeverij, Buitenlandse Centrale
export en import van boeken, tijdschriften en kranten
Warszawa, ul. Poznańska 38, tel. 867-16
telegramadres: „Foroff" — Warszawa.

„Film Polski" — Przedsiębiorstwo Państwowe
„Film Polski" — Staatsonderneming
import en export van voltooide films
Warszawa, ul. Pulawska 61,
tel. 429-62, 437-54
telegramadres: „Filmpol" — Warszawa.

„Czemp" — Centralny Zarząd Eenergetyki
„Czemp" — Energetische Centrale
export en import van energetische artikelen
Warszawa, Al. Niepodległości 186, tel. 898-40
telegramadres: „Czemp" — Warszawa.

Centrala Rybna, Centrala Spółdzielczopaństwowa
Viscentrale Coöperatieve Staatscentrale, Kantoor voor de Buitenlandse Handel
import van vis en visproducten
Warszawa, ul. Puławska 14,
tel. 406-48/9, 431-83, 431-86
telegramadres: „Rybcentrala" — Warszawa.

„Dal - Społem" — Państwowo-Spółdzielcze Przedsiębiorstwo Handlu Zagranicznego
„Dal - Społem" — Coöperatieve Staatsonderneming voor de Buitenlandse Handel
export en import van levensmiddelen en koloniale waren, import van ieder soort vetten en levende dieren
Warszawa, ul. Filtrowa 61, tel. 888-81
telegramadres: „Dalspo" — Warszawa.

Centrala Handlowa żelaza i stali
Handelscentrale voor IJzer en Staal, Kantoor voor de Buitenlandse Handel
export van hoogovenproducten, grondstoffen, ijzeralliages, walsproducten e.a.
Katowice, ul. Wita Stwosza 7, tel. 329-61
telegramadres: „Centrostal" — Katowice
bijkantoor: Warszawa, Al. Na Skarpie 21,
tel. 835-62.

Zjednoczone Zakłady Metali Nieżelaznych
Verenigde StichtingenNon-Ferrometalen, Kantoor voor de Buitenlandse Handel
export en import van non-ferrometalen en hun producten; export van grondstoffen voor smelterijen van non-ferrometalen
Katowice, Warszawska 31, tel. 349-01, 349-14
telegramadres: „Cynk" — Katowice
bijkantoor: Warszawa, ul. Zelazna 51,
tel. 881-33.

Centrala Złomu
Ertscentrale Importkantoor
import van ijzererts ter voorziening van het hoogovenwezen
Katowice, ul. Powstańców 34, tel. 367-61/65
telegramadres: „Centrolom" — Katowice
bijkantoor: Warszawa, Al. Na Skarpie 21.

„Textilimport" — Centrala Zaopatrzenia Przemysłu Włókienniczego
„Textilimport" — Centrale ter voorziening van de Textielindustrie
Import van grondstoffen voor de textielindustrie en technische hulpmiddelen voor deze industrie, machines en machine-onderdelen uitsluitend ten gebruike van de textielindustrie
Łódż, 6-go Sierpnia 8, tel. 171-18, 191-59
telegramadres: „Textilimport" — Łódż
bijkantoor: Warszawa, Wilcza 9a.

„Ciech" — Centrala Importowo-Eksportowa Chemikalii i Aaparatury Chemicznej Sp. Z O. O.
„Ciech" — Import- en Exportcentrale van Chemicalen en Chemische Apparatuur N.V.
Import en export van chemicaliën, producten van de chemische industrie benevens apparatuur en installaties voor de chemische en pharmaceutische industrie
Warszawa, ul. Jasna 10, tel. 853-23, 870-24, 873-43
telegramadres: „Ciech" — Warszawa.

Centrala Produktów Naftowych
Centrale voor Aardolieproducten, Kantoor voor de Buitenlandse Handel
import en export van aardolieproducten en aardwassen
Warszawa, ul. Rakowiecka 39, tel. 400-20
telegramadres: „Centronaft" — Warszawa.

Centrala Zaopatrzenia Materiałów Przemysłu Węglowego
Centrale voor de Materiaalvoorziening van de Steenkoolindustrie
import van speciale investerings-installaties en bijzondere artikelen voor de steenkoolindustrie
Katowice, ul. Plebiscytowa 36, tel. 359-81
bijkantoor: Warszawa, Lwowska 11,
tel. 867-68, 868-02
telegramadres: „Centrozap" — Katowice.

Centrala Zaopatrzenia Hutniczego
Centrale voor de Hoogovenvoorziening, Importkantoor
import van grondstoffen en investerings-installaties voor de hoogovenindustrie
Katowice, ul. Armii Czerwonej 12/14
tel. 367-01
telegramadres: „Centrorud" — Katowice
bijkantoor: Warszawa, Al. Na Skarpie 21,
tel. 881-93, 881-96.

FRIJDAL & Co.

Amsterdam C
Prinsengracht 701
Telephone 34446—33973

AFFER;

All Polish raw materials, products and manufactures, and

ASK;

offers of Dutch and Indonesian products for Poland

Also arrange all barter-transactions

N.V. Importmaatschappij „Indië"

AMSTERDAM
Rokin 109-111
Telegrams: IMPIN
Telephone: 47952

Importers of Industrial and Raw Chemicals

Exporters of Indonesian Produce (Own Establisments in Indonesia)

Barter transactions — Transit dealers

Evenals

„DE LAATSTE ETAPPE"

brengen wij thans ook deze ontroerende POOLSE FILM in Nederland in roulatie

Actueel-FILM N.V.
Amsterdam-Z. Tel. 26228

„DALSPO"

LUCIFERS
WILD
SLACHTAFVALLEN
●
ZALM, PALING
VISCONCERVEN

„RYBCENTRALA"

Export uit Polen

H. SANDIG
Wald. Pyrmontl. 20
Telefoon: 27997
AMSTERDAM

„POLMEAT"

HAM, SPEK, VLEES,
VLEESCONCERVEN
●
GEVOGELTE,
EIEREN, BOTER

„CESEMJOT"